

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ŞEYHÜLİSLAM YAHYA DİVANI'NDA 1-252.
GAZELLERDE AHENK UNSURLARI
(Cinas, İştikak, Kalb)**

Tuğba ADALAR KIZILDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HARİZAN - 2014**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

**ŞEYHÜLİSLAM YAHYA DİVANI'NDA 1-252.
GAZELLERDE AHENK UNSURLARI
(Cinas, İştikak, Kalb)**

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR

Tuğba ADALAR KIZILDAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
HARİZAN - 2014**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ŞEYHÜLİSLAM YAHYA DİVANI'NDA 1-252. GAZELLERDE
AHENK UNSURLARI
(Cinas, İştikak, Kalb)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

Bu Proje/...../.... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR BAŞKAN	Yrd. Doç. Dr. Lutfi ALICI ÜYE	Prof. Dr. Ahmet EYİCİL ÜYE
---	--	---

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Murat KARABULUT
Enstitü Müdürü

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYHÜLİSLAM YAHYA DİVANİ'NDA 1-252.
GAZELLERDE AHENK UNSURLARI
(Cinas, İştikak, Kalb)

Tuğba ADALAR KIZILDAĞ

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR
Yıl : 2014 , Sayfa: 75+4
Jüri : Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Başkan)
: Yrd. Doç. Dr. Lutfi ALICI (Üye)
: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Üye)

Altı yüz yıllık bir mazi mirası olan eski Türk edebiyatı tarihine baktığımızda onlarca kıymetli şair, yazar ve paha biçilemez eserler görmekteyiz. Hem yazıldığı dönem açısından bize psolojik, sosyolojik, tarihi bilgiler vermekle birlikte göze ve kulağa hitap eden muhteşem sanat örnekleriyle dolu olması hasebiyle değerine değer katmaktadır. Dönemlerin iz bırakan şahsiyetlerine baktığımız zamanda onların usta kalemlerini süsleyen edebi sanatlar, dilbilgisinin dahiliği zorlayan ince kelimalarının yüzyılların ötesine seslerini duyurabilmekte onlara yol haritası olduğunu görmekteyiz. Bu sebepten ötürü dil ve mana zenginliği katan edebi sanatlara ve özellikle ahenk unsurları olarakta zikrettiğimiz sanatlardan cinas, iştikak ve kalb sanatına

Şeyhülislam Yahya Divan'ından bir kapı aralayacağız. Bu çalışmada Şeyhülislam Yahya Divanı'nın 1-252. gazellerinde akademik disiplin içinde, gazeller tekrar tekrar gözden geçirilerek, çeşitli kaynaklarda geçen ahenk unsurlarını tanım ve örnekleriyle göz önünde bulundurarak titiz bir çalışma yürütülmüştür. Yahya Divanı'nı daha yakından tanımak şiirlerindeki ahenk unsurlarını görmek açısından önemli bir çalışmadır. Bu tür çalışmalar sayesinde divan edebiyatının değer ve kıymetini, şiirlerdeki kuyumcu hassasiyetini ve mana derinliğini daha iyi kavrayabilmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislam Yahya Divanı, Ahenk Unsurları, Cinas, İştikak, Kalb.

**DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**HARMONY ELEMENTS IN THE GAZELLES 1-252 OF SHAYK AL-
ISLAM YAHYA LITERATURE
(Pun, Derivation, Kalb)**

Tuğba ADALAR KIZILDAĞ

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR
Year : 2014, Pages: 75+4
Jury : Assist. Prof. Dr. Hasan ALTINZENCİR (Chairperson)
: Assist. Prof. Dr. Lutfi ALICI (Member)
: Prof. Dr. Ahmet EYİCİL (Member)

When we look at the history of The Old Turkish Literature having six hundred years of legacy, we see dozens of precious poets, writers and priceless artifacts. Along with giving psychological, sociological, and historical information about its era, it increases its own value as it is full of magnificent masterpieces which appeals to the eye and the ear. When we look at the artists, who leave a permanent mark on the era, we can see that the literary arts which embellish their handy writings and their utterances which teem with the mastery of grammar act as a road map helping them to post their messages to the next centuries. Therefore, we will open a door from Şeyhülislam Yahya's collected poems to the literary arts that add language and meaning diversity and the arts of paragram, derivation and alternation called as harmony components. In this study, a meticulous operation is strictly conducted by having dictionary inquisition, checking the ghazals repeatedly, and considering the harmony components from several sources with their definitions and examples which are in Şeyhülislam Yahya's collected poems, 1-252. Learning more about Yahya's Divan is an important thing to do in terms of having a better view of the harmony elements in his poems. Thanks to this kind of research, we can understand better the value and worth of Divan Literature, the sensitivity and the meaning profundity of the poems.

Key Words: Şeyhülislam Yahya's Divan (collected poems), Harmony Elements, Paragram, Derivation, Alternation.

ÖN SÖZ

Divan şiirinin köklerini dayadığı estetik anlayış, söyleyiş tarzı, kullanılan mecaz ve mazmunlar, barındırdığı Arapça, Farsça kelimeler sıklıkla eleştirilmiş olmasına rağmen, sesi ve ahengi konusunda takdir edilmiştir. Maalesef, “eski Türk edebiyatı ile ilgili çalışmalar, dil ve üslup incelemeleri, münferit eserlerle sınırlı kalmış; yayımlanan divanlarda, mesnevilerde ve metin şerhlerinde divan edebiyatında söyleyiş güzelliği göz önünde bulunmasına rağmen ahenk unsurları tam olarak incelenmemiştir” (Macit, 2006; xi). Divan edebiyatında söyleyiş mükemmelliği göz önünde bulundurulmuş ama ahengi sağlayan unsurlar kenarda kalmıştır. Buradan hareketle dönemin büyük şairlerinden Şeyhülislam Yahya’nın Divanı’nı ahenk unsurları açısından incelenecektir. Ali Nihat Tarlan’ın fikri sanatlar dediği ve Muhsin Macit’in söz tekrarları başlığını koyduğu sanatlardan cinas, iştikak, kalb sanatını 1- 252. gazeller üzerinde örnekleri aranacaktır. Söz sanatlarını çeşitli kaynaklardaki tanım ve örneklerini dikkate alarak, gözün yanılgılarını dikkate alarak gazelleri tekrar tekrar gözden geçirmek suretiyle hazırlama gayretinde bulunulmuştur. Tez konusunun seçiminde ve bu çalışmanın tüm aşamalarında beni şevklendirerek bana önderlik eden, yardımını esirgemeyen çok değerli hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan ALTINZENCİR’eteşekkürü minnet bilirim.

Tuğba ADALAR KIZILDAĞ

Haziran-2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
1.GİRİŞ.....	1
2. ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ EFENDİ’NİN HAYATI - EDEBÎ KİŞİLİĞİ - ESERLERİ.....	2
2.1. Hayatı	2
2.2. Şahsiyeti.....	3
2.3. Edebî Kişiliği	4
2.4. Eserleri.....	5
3. SÖZ TEKRARLARI	9
3.1. Cinas	9
3.2. Cinas Çeşitleri.....	11
3.2.1. Cinas-ı tam / Cinas- ı Basit	11
3.2.2. Cinas-ı Mürekkeb	13
3.2.3.Cinas-ı Muharref	13
3.2.4. Cinas-ı Nâkıs.....	14
3.2.5. Cinas-ı Lâhık.....	27
3.2.6.Cinas-ı Mükerrer	43
3.2.7. Cinas-ı Hat	43
3.3. İştikak	43
3.3.1 Şibh-İ İştikak.....	67
3.4. Kalb	71
4. SONUÇ.....	74
KAYNAKLAR	75
ÖZ GEÇMİŞ	

1.GİRİŞ

Şiir heyecan veren, kelimeye ruh katan edebî sanatları, ahenk unsurlarını göz ardı etmek ölü kelimelerle mücadeleye benzer.Edebi sanatlar, söze açıklık ve incelik, manaya güç ve derinlik veren, şiirde gerekli olan en önemli unsurlardır.Edebi sanatlar göze ve kulağa hitap ederken aynı zamanda manada derinlikler oluşturmaktadır. Edebi sanatlar öncelikle sözde tasarruf sağlamada, sözün güzelleşmesinde ve ilgi çekici hale gelmesinde öncü olmaktadır. Divan şiirinde dilin kullanımı, bu estetik kaygı ile kafiye, redif ve vezin gibi ritmik alışkanlığı oluşturan unsurlarla söz sanatları ve mazmunlar belirlemektedir. “Bir yazarın özelliğini ele aldığı konudan çok, onu ele alış, işleyiş ve ifade tarzı tayin eder” (Kaplan, 1987: 433).Bunda söyleyiş tarzı oldukça etkilidir. Bu da şairin üslubundan kaynaklanmaktadır.

“ Her devrin bir ortak dili olduğu gibi, ortak bir üslubu da vardır. Divan şairlerinin dil ve üslubu birbirine benzer. Buna devir üslubu diyoruz.” (Kaplan,1987: 433) İşte bu mihenk taşı bilmeyenler divan şairlerinin sürekli olarak birbirini tekrar ettiği kanısına varırlar. Bilinmelidir ki edebî sanatlar,mazmunlar, ahenk unsurları şiirleri ve şairleri hem birbirinden hem de dönemlerinden ayırır. Ne var ki Eski Türk Edebiyatı ile ilgili yapılan çalışmalar belli eserler üzerinde yoğunlaşmış, yayımlanan eserlerde söyleyiş güzelliği üzerinde durulurken ahenk unsurları ihmal edilmiştir. Halbuki, “ bir kelimenin musikîsi, bu kelimenin şiirde kendisinden önceki ve sonraki kelimelerin ve bütün diğer kelimelerin oluşturduğu musikîyle uyum içinde olmasıyla ölçülür”(Eliot, 1983: 140). Şüphesiz ki bunda ahenk unsurlarının payı azımsanmayacak ölçüde çoktur.

Şeyhülislam Yahya XVI. Yüzyıl sonları ve XVII. Yüzyıl başlarında İstanbul’da yaşamış, İstanbul Türkçe’sinin başarılı bir biçimde kullanmış, şiirde külfetsiz, samimi, rahat anlatımı ile kendi döneminde ve döneminden sonra ün sağlayarak divan şiirinin gazel ustaları arasında yer almıştır. Bazı kaynaklarda Bakî ile Nedim arasında köprü oluşturduğu, döneminin üstadı olduğu söylenir. Daha ziyade gazeller yazan şair, edebiyatta bu yönüyle ün bulmuştur. Gazellerinde ziyadesiyle aşk, doğa ve rindlik konularına yer vermiş, devrin siyasî-sosyal özelliklerini eserlerinde yansıtmamıştır.

“ Şiirde ahengi sağlayan özelliklerden biri rahat ve doğal söyleyiştir. Bu da ancak konuşulan dilden, günlük konuşma diline yerleşmiş anlatım biçimlerinden, kalıplaşmış unsurlardan yararlanılarak gerçekleşir”(Macit,2012:179).Divan edbiyatında söyleyiş güzelliği kadar göz önünde bulundurulmayan ziyadesiyleihmal edilen, gün yüzünün öte tarafında bırakılan ahenk unsurlarını bu konudaki eksikliği telafi etmek maksadıyla Şeyhülislam Yahya Divanı’nda bu unsurlardan cinas, iştikak ve kalb sanatlarının 1-252. gazeller üzerinde incelenmesi amaçlamıştır. Çalışmada sanatlar alt başlıklarıyla ele alınmış, gazeller gözden geçirilerek cinas, iştikak, kalb sanatları açısından incelenmiş, bu sanatlar hakkında bilgiler verilerek örneklerle desteklenmiş ve bu sanatların bulunduğu beyitlerde kelimeler koyu renkle gösterilerek belirtilmiştir. Ayrıca kelimelerin manalarında gazellerin altında verilmiştir.

2. ŞEYHÜLİSLÂM YAHYÂ EFENDİ’NİN HAYATI - EDEBÎ KİŞİLİĞİ - ESERLERİ

2.1. Hayatı

Divan edebiyatının tanınmış gazel şairlerinden biri olan Şeyhülislam Yahya Efendi 1552 yılında İstanbul’da doğdu. Ankaralı Bayramzâde Zekeriya Efendi’nin oğludur. Babası Zekeriya Efendi de kendisi gibi şeyhülislamlıkta bulunmuştur. Yahyâ Efendi, Zekeriya Efendi’nin büyük oğludur.

Yahyâ Efendi, ilk tahsilini babasından daha sonra da devrin büyük âlimlerinden Abdülcebbarzâde Derviş Mehmet Efendi’den ders almıştır. Yahyâ Efendi, eğitimini bitirdikten sonra 1580 yılında İlmiye mesleğine girdi. 1586 yılında babası Zekeriya Efendi ile Hacca gitti. Geldikten sonra, sırasıyla 1587’de Atik Ali Paşa, 1590’ da Şehzâde ve Üsküdar Valide medreselerine müderrislik yapmıştır. Sonra kadılık mesleğine geçmiştir. Daha sonra 1592’den 1596 yılına kadar da Halep, Şam, Mısır, Bursa ve Edirne kadılıklarını yaptı. 1604’te İstanbul kadılığına getirildi ve 1605’te azledildi ise de aynı yıl içinde Anadolu, sonra da Rumeli kadılığında bulundu. Bu vazifede iken Sadrazam Derviş Paşa’nın haksız yere bir adamı idam ettirdiğini öğrenerek Paşa’dan sebebini sorması, onun da “O senden sorulmaz “ cevabını vermesi üzerine Yahyâ Efendi divandan ayrılmıştır. Divanı ne sebeble terk ettiğini soran Sultan I. Ahmet’e “Padişah, kazaskerleri, davayı dinlemek, haklıyı tutmak, mazlumları korumak için tayin eder. Şeriatı gerektirecek bir durum yokken bugün bir adam katlolundu. Artık benim için kadılık yapmağa imkân kalmadığından divanı terke mecbur oldum.” cevabını vermiştir. Derviş Paşa, istenmeyen adam olduğu için bu hareketi ölümünü hızlandırarako gün katline sebeb olmuştur (1606). Padişah da Yahya Efendi’ye iltifat ederek gönlünü almıştır. 1609’da ikinci defa Rumeli Kadılığı’na tayin edilmiş, bir yıl sonra da bu vazifeden ayrılarak 1617 ‘de emekliye ayrılmıştır.

İki yıl sonra yeniden şeyhülislâmlık makamına getirildi. Fakat bir gün Kemankuş Ali Paşa’ya rüşvet almaması için uyarmış, buna darılan Ali Paşa da IV. Murat’a Yahyâ Efendi hakkında bazı sözler söylemiş, buna kızan padişah, Yahyâ Efendi’yi 1623 yılında azletmiştir. Ali Paşa, Yahyâ Efendi’ye o kadar kızmıştır ki onun azlini kâfi görmemiş, İstanbul’dan uzaklaştırılmasını da kararlaştırmıştır. Çok geçmeden Ali Paşa’nın Yahyâ Efendi ve diğer bazı paşalar hakkında padişaha söylediklerinin birer iftira olduğu anlaşılınca bu durum hayatına mal olmuş ve IV. Murat tarafından verilen emir üzerine idam edilmiştir. 1625 yılında şeyhülislâmlık makamında bulunan Esat Efendi’nin vefatının ardından yerine Yahyâ Efendi getirilmiştir.

Yahyâ Efendi’nin başına gelen tehlikeler bu kadarla da kalmadı. 1632’de sipahiler Yahya Efendi’yi ve devrin diğer sözü geçen şahsiyetlerini öldürmek istemişler, bunu haber alan Yahyâ Efendi saklanmış ise de nihayet isyanın durdurulması için şeyhülislâmlıktan ayrılması gerekmiş. İki yıl kadar hiçbir işe karışmadan çiftliğinde yaşamış ve 1634 yılında üçüncü defa şeyhülislâm olmuştur. IV. Murat’ın olduğu gibi, onun ölümünün ardından Sultan İbrahim’in de teveccühünü kazanmıştır.

Bağdat’ın fethinden sonra padişah, İmam-ı Âzam ile Abdulkadir Geylanî’nin mezarlarının tamir işini Yahyâ Efendi’nin nezaretine bırakmış ve o da gururla bunu yaptırmış ve türbeleri kıymetli eşyalarla süsletmiştir. Bunun için de şu tarihi kıtasını yazmıştır:

Mu’ammer ede Hak Sultân Murâdı
İmam-ı Âzamı çün etdi ta’zîm
Gümüşden yaptı bâbın türbesinin
Edip ol hazrete iclâl ü terkîm
Dedi Yahyâ bu kâr-ı hayra târîh
Kapusunu mezârın etdi hep sîm

1048 (1638)

Sultan İbrahim’in yakınında bulunan ve itimad ettiği Cinci Hoca denilen Hoca Hüseyin Efendi, Sultan İbrahim’in âciz ve şuuru bozuk bir padişah olmasından faydalanarak kendi siyaseti tesirinde bırakarak, Yahyâ Efendi’ye karşı dolduruşa getirmiştir. Sultan İbrahim’ de Yahyâ Efendi’ye eskisi kadar teveccük göstermemiş, hatta hakaret bile etmiştir.

Yahyâ Efendi, gördüğü ağır muamelelere çok üzülür, nihayet tahammül edemez, hastalanır ve 1644 yılında (1053 zilhicce 18. Pazar geces) İstanbul’da ölür. Mezarı Çarşamba’da Kovacıdede mezarlığında babasının yanındadır. Mezar taşında şu yazı vardır: “Sabıkan üç defa şeyhülislâm olup sadrı fetvada iken vefat eden merhum ve mağfurünle Yahyâ Efendi ruhiçün Elfatiha; sene 1053.” Mezar taşı sonradan kırılmıştır. Daha sonra Fatih yangınında yanmış, yer genişletme çalışmalarında mezarlar buradan kaldırılmıştır.

2.2. Şahsiyeti

Edebiyat tarihi içinde şair ve yazarların hayatını anlatan, zengin birer kaynak olan tezkirelerin verdiği bilgilere göre Yahyâ Efendi, güler yüzlü, lâtifeci, hoş sohbet, zeki, âlim, dindar, cömert, âdil, merhametli ve doğru bildiği yoldan ayrılmayan bir insandır. Kâtip Çelebi’nin ve Naîmâ’nın ifadelerine göre Ebussud Efendi’den sonra gelen şeyhülislâmların en büyüğüdür. Uzun tecrübelerle sahip olması ve denge siyaseti gütmesi sebebiyle siyaset sahasında da başarılı olmuş, siyasî ve idarî işlerde danışman olarak görev yapmıştır. Bazı zaafları bulunmasına rağmen devlet idaresindeki dengeleri mufafaza edebilmiştir. Özellikle rüşvetle mücadele etmiş, haksızlıklara karşı çıkarak bunların düzeltilmesinde çaba harcamıştır. Bağdat Fethi’nde Sultan IV. Murat’ın Yahyâ Efendi’yi yanından eksik etmemesinin bir sebebi de onun siyasi dehasından istifade etmek istemesidir. Ahlâkî dürüstlüğü, ileri görüşlülüğü, ilmi ve nezaketi ile muhitin ve devrinin itibarını ve sevgisini kazanmış, ölünceye kadar da bunu muhafaza etmiştir.

Başından geçen birçok tehlikeli olayların sonunda bazı insanların ölümüne bizzat kendisinin sebep olduğu sanılmasına rağmen, iş görüldüğü gibi değildir. Çünkü Yahyâ Efendi hiçbir zaman insanların katledilmesine rıza göstermemiştir. Sultan IV. Murat, Konya’da bulunduğu sırada, dervişlerin yiyecek ve içeceğini kesmek ve mal biriktirmekle suçlanan Mevlânâ dergâhı postişin Ebubekir Efendi’nin katlini emrettiği halde Yahyâ Efendi buna mâni olmuştur. Divanı terk etme olayı da ayrı bir örnektir. Milletin dert ve sefaletine sebep olanlara öğüt vermekten ve doğru yolu göstermekten de geri durmamıştır. Sözü dinletemediği Kemankeş Ali Paşa ile Kara Mustafa Paşa ise bunu canlarıyla ödemişlerdir.

Şeyhülislâmlık makamının beş asırlık tarihi içinde gelen 131 şeyhülislâm arasında Yahyâ Efendi’nin ayrı bir yeri vardır. Meşihat tarihinde Ebussud (28 yıl 11 ay), Molla Fahrüddîni Acemî (24 yıl) ve Zembilli Ali Efendi (23 yıl)’den sonra en uzun meşihat devri 18 yıl 2 ay 24 günle Yahyâ Efendi’dedir.

131 şeyhülislâm arasında edebiyat ve şiirle uğraşan birçok şeyhülislâma rağmen divân sahibi olabilecek kadar meşgul olabileni azdır.

2.3. Edebî Kişiliği

Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, Kanunî devrinden itibaren II. Selim, III. Murat, III. Mehmet, I. Ahmed, I. Mustafa, II. Osman, IV. Murat ve I. İbrahim gibi sekiz padişahın devrini görmüş ve IV. Murat’ın en parlak devrinde şiiriyle gönülleri fethetmiş bir şairdir. Yalnız 17. yüzyılın değil yedi asırlık divan edebiyatının en büyük gazel ustaları arasında sayılır. 18. yüzyılın meşhur şairi Nedim, Yahyâ Efendi’nin bu kudretini;

“Nef’i vâdi-i kasâidde suhan - perdâzdir
Olmaz ammâ gazelde Bâkî vü Yahyâ gibi”

beyitiyle belirtmiştir.

XV. asırda Necati ile başlayan şehirli Türkçesi, XVI. asırda Bâkî, XVII. asırda Yahyâ Efendi ve XVIII. asırda Nedim’de en mükemmel şeklini bulmuştur. Birkaç gazeli hariç Yahyâ Efendi’nin şiirlerinde İstanbul Türkçesi bazen konuşma gibi doğal bir şekil alır.

“Erdi bahâr sen dahi şâd olmadın gönül
Güllerle lâlelerle küşâd olmadın gönül”

beyiti ve devamı böyledir.

Kelime ve söz sanatlarına pek rağbet etmeyen şairin sanatı samimiyetinden ileri gelir. Bunu göz önünde tutarsak yaşadığı devirde herkesin örnek aldığı Hint ve İran şairlerini taklit etmediğinin nedenini anlamış oluruz. Şair, duygu ve düşüncelerini daha yeni fikir ve hayallerle ifade etmeye çalışmıştır. Onun için dili saf, sözcük dağarcığı hayli zengin ve oldukça zariftir.

Şeyhülislam olmasına karşın; şaraptan, meyhaneden sıklıkla bahsetmesi muhafazakar kesim tarafından hoş karşılanmamış hatta küfürle suçlanmıştır. Şiirlerinde riyakar din adamlarına karşı meyhanenin hoşgörüsüne sığınmayı, alçak gönüllülüğü, içtenliğin gerçek rind ve doğruluğunu savunmuştur. Hayatın zevk ve eğlencelerini, özlemlerini yalın bir dille içtenlikle bahsetmiştir. Bir gazel şairi olarak şiirlerinin konusu çoğunlukla; aşk, doğa ve rindliktir.

Bâkî’nin çizdiği yoldan giden Yahyâ Efendi’nin bazı şiirlerinde Bâkî’den gelme plastik üslûbun izleri görülür. Yahyâ Efendi eski devirle yeni devir arasında köprü konumundadır. Bâkî ile Nedim arasında oluşturduğu bu köprü için; İngiliz Türkolog’u Elias John Wilkinson Gibb:“Bâkî, Yahyâ, Nedim bu üç değerli sima Klasik şiirde olgunlaşma zincirini muhafaza etmişlerdir.”sözüyle belirtmiştir.

Zamanının çoğunu IV. Murat’la geçiren Yahyâ Efendi, sultanla şiirler söylemiş, şiirlerine nazireler yapmıştır. Bu dostluktan dolayı IV. Murat şaire “Baba” demiş. Elini öpmüş. Onu mukbil-i münferid payesine yükseltmiştir.

Nüktedan bir şair olan Yahyâ Efendi, hem Nef’î’nin büyüklüğünü hem de ona bir dokundurur vermek için şu kıtayı söylemiştir.

“Şimdi hayl-i suhanverân içre
Nef’i mânendi var mı bir şâir
Sözleri Seb’a-yı Muallakadır
İmrül-Kays kendidir kâfir.”

Bunu duyan Nef’î, Yahyâ Efendi’ye şu cevabı vermiştir:

“Bana kâfir demiş Müftü Efendi
Tutalım ben diyem ana müsleman
Varıldıkta yarın rûz-i cezaya
İkimiz de çıkarız anda yalan.”

Şiirleri rindane bir hava taşır. Bir şeyhülislamın yazamayacağı derecede aşıkâne bir ruhtadır. Hatta bir gün Fatih Camii’nde Hurşit Çavuşoğlu adındaki şeyh, şairin o günlerde yazdığı;

“Mescidde riyâ pişeler etsin ko riyâyı
Meyhâneye gel kim ne riyâ var ne mürâyî” (G. 431/1)
Beytini okumuş ve “Ümmet-i Muhammed!

Her kim bu beyti okursa kâfir olur. Zira bu beyit küfr-i sarihtir. Bunu yazan adam hala fetva makamında bulunuyor.” Diyerek halkı Şeyhülislam Yahya Efendi aleyhine kışkırtmaya çalışmıştır. Beyitteki manayı sezen cemaatin bir kısmı “Böyle bî-pervalık ve müftî-i asrı tekfir etmek ne demektir.” Diyerek camiden çıkmıştır.

Tütünün haram olmadığını Şeyhülislam Behâyi Efendi’nin fetvasından önce bunu fetva ile değil;

“Çek süfr-i sehâyı yârâna gece gündüz
Ahabla dühan iç ola sakın düünsüz (B.35)

beytiyle ifade etmiştir.

2.4. Eserleri

1. Divân: Yahyâ Efendi’nin en önemli eseri Divânı’dır. Divânın sadece İstanbul kütüphanelerinde 26 yazma nüshası bulunmaktadır. Diğer yurtiçi ve yurtdışı kütüphanelerindeki nüshalarla bu sayı şimdilik 63 olmuştur. Şimdiye kadar Divânın yeni harflerle karşılaştırmalı bir baskısı yapılmamıştır. Eser İbnü’l-emin M. Kemal İnal’ın başkanlığındaki bir ekip tarafından baskıya hazırlanarak eski harflerle 1334/1916’da yayımlanmıştır. Bu baskıda nüsha farkları verilmiş olmakla birlikte hangi nüshaların tarandığı ve farkların hangi nüshalara ait olduğu belirtilmemiştir. Eserin başında İbnü’l-emin M. Kemal İnal’ın şairin hayatıyla ilgili 62 sayfalık bir giriş yazısı bulunmaktadır. 1 na’t, Sultan Osman ve Hacı Efendi adlarına birer mehdiye, Isakiname, Sultan Murad’ın oğlunun doğumu için yazılmış bir mehdiye, Sultan IV. Murad’ın gazeline 1 tahmis, 349 gazel, 3 tarih, 24 kıta, 4 rubai, 47 müfreden oluşan bu baskı oldukça sağlam olmasına rağmen çok eksiktir. Tarafımızdan hazırlanan karşılaştırmalı metin 1 na’t, Sultan Osman ve Hacı efendilere birer kaside, 1 Sakiname, Sultan IV. Murad’ın şehzadesi adına 1 kaside, Sultan IV. Murad adına yazılmış 2 kaside, Sultan Murad’ın bir gazeline tahmis, 450 gazel, 16 tarih, 11 kıt’a, 4 ruba’i, 16 nazım ve 64 beyitten ibarettir. Daha önce de belirtildiği gibi divân üzerinde bir doktora bir de yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Divânın tesbit edilebilen nüshaları aşağıdadır:

1. Lala İsmail Ef. (Süleymaniye Ktb) 503.
2. Halet Ef. Mülhakı (Süleymaniye Ktb.) 145.
3. Halet Ef. (Süleymaniye Ktb) 667.
4. Hacı Mahmud Ef. (Süleymaniye Ktb) 3371/1 (Yk.1-46)
5. Hamidiye (Süleymaniye Ktb) 1125/3
6. Hamidiye (Süleymaniye Ktb)1085/4. (Yk.74-130)
7. Darülmünevi, Şeyh Murad (Süleymaniye Ktb.) 425.
8. Nafiz Pş. (Süleymaniye Ktb) 562/3 (Yk. 16-59)
9. Serez (Süleymaniye Ktb) 2641
10. Nafiz Pş. (Süleymaniye Ktb) 952/3, (Yk.16-54)
11. Lala İsmail Efendi (Süleymaniye Ktb) 453/1
12. Bağdad Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 168
13. Revan Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 758/1
14. Hazine Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 974
15. Hazine Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 935/1, 8yk. 1-49)
16. Hazine Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 1079
17. Hazine Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 993
18. Revan Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 811 (Yk.283-311)
19. Hazine Ktb.(Topkapı Sarayı Müzesi) 1050,1064. 8Eksik)
20. Revan Ktb..(Topkapı Sarayı Müzesi) 1798. (Eksik)
21. Ali Emiri Ef., Manzum Eserler (Millet Ktb.) 518
22. Carullah Velîyüddin Ef. (Millet Ktb.) 1676
23. Ali Emiri Ef. Manzum Eserler (Millet Ktb.) 519.
24. Ali Emiri Ef., Manzum Eserler (Millet Ktb.) 516
25. Atıf Ef. Ktb. 2117
26. Fatih Ktb. 3888/1. (Yk. 1-57)
27. Selim Ağa Ktb. 940.
28. Selim ağa Ktb. 941
29. Ayasofya Ktb. 3783
30. Asım Bey (Köprülü Ktb.) 432/1 (Yk. 3-47).
31. Hüsrev pş. Ktb. 570.
32. Yahya Tevfik Ef. (Ragıp Pş. Ktb.) 296
33. İstanbul Üniversitesi Ktb. 3599.
34. İstanbul Üniversitesi Ktb. T. 510/2.
35. Nuruosmaniye Ktb. 4959/18
36. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/132.
37. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/159.
38. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/772.
39. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/1054.
40. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/82.
41. DTCF Ktb. Yaz. Bl., M. Ozak I/608.
42. DTCF Ktb. Yaz. Bl., Fevzi Arıcılar 2.
43. Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi Yaz. Bl. No:107.
44. Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi Yaz. Bl. No:1477 (Eksik)
45. Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi Yaz. Bl. No: 279
46. Milli Kütüphane A 508.
47. Konya Mevlana Müzesi (A. Gölpınarlı Yaz.) No: 40.
48. Konya Mevlana Müzesi 598.
49. Kayseri Raşit Efendi Ktb. 2672.

50. Kayseri Raşit Efendi Ktb.1291
51. Kayseri Raşit Efendi Ktb.1562
52. Kütahya vahit Paşa ktb. No: 632
53. Selimiye Ktb. (Edirne) 4761 (Yk. 1-47)
54. Selimiye Ktb. (Edirne) 2125.
55. Selimiye Ktb. (Edirne) 4764/2.
56. Çorum Genel Ktb. 2085.
57. The British Museum, Turkish Manuscripts 2835.
58. The British Museum, Turkish Manuscripts Add. 7925.
59. The British Museum, Turkish ManuscriptsAdd. 11,525 II fall 61-102.
60. Biblotegue Nationale, Manuscripts Turcs-1151
61. Biblotegue Nationale, Manuscripts Turcs-1261 (Sadece Saki-name var)
62. Biblotegue Nationale, Manuscripts Turcs-278
- 63.Vatican Turco 121.

2) Muhsin-i Kayseri'nin Feraiz Manzumesi Şerhi: nerede olduğu bilinmemektedir.

3) Kemalpaşazade'nin Nigaristan'ın tercümesi: Kanuni Sultan Süleyman devrinin mümtaz bir ilim ve devlet adamı olan Kemalpaşazade (İbn-i Kemal, asıl adı Şemseddin Ahmet 1468-1534)'in yüzlerce eserinden birisi de Nigaristan'dır. Şeyh Sadi'nin Gülistan'ına veya Molla Cami'nin Baharistan'a nazire olarak yazıldığı söylenen bu Farsça eseri, Şeyhülislam Yahya Efendi tercüme etmiş ve bunu Sultan 1. Ahmet'in isteğiyle yaptığını kitabın başında belirtilmiştir. Tercümenin yazma nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi kısmı No:373'te ve Üniversite Kütüphanesi No: 2989'dadır. Eser latince'ye çevrilmiştir. J.V. Hammer, Fundgruben des Orient 1.403; 2.107). Kilisli Rifat Bey de Türkçe kelimeler için eseri tatramıştır.

4)Fetavâ-yı Yahya: yirmi yıla yakın şeyhülislamlığı zamanında verdiği fetvalar "Osmanlı hukuk tarihi bakımından kıymetli" sayılmaktadır. Bunlar Şeyhülislam Bursalı Mehmet Efendi (? -1681) tarafından toplanmıştır. Üniversite Kütüphanesi'nin 3693 numarasında kayıtlı nüshanın boş tarafına konan iki sahifelik fihristte konular rahatlıkla bulunabilmektedir.

Yazma Fetva Nüshalarının Bulunduğu Yerler:
Üniversite Kütüphanesi No:3693,1412
Millet Kütüphanesi No:2420,2421
Süleymaniye (Serez Kit.) No:1066,1068
Süleymaaniye (Şehit Ali Paşa Kit.) No:1088
Beşir Ağa Kütüphanesi No:332
Ragıp Ağa kütüphanesi No:634
Topkapı Sarayı, Sultan Ahmet Kütüphanesi No:118
Murat Molla Kütüphanesi No:1148,1149

5)Vak'a-yı Sultan Osman-ı Sâni: sultan 2. Osman'ın halledilişini anlatan bir eserdir.Topkapı Sarayı Revan Köşkü No:1305'tedir.

6)Kaside-i Bür'ü Arapça Tahmisi: Arap şairi Kaap bi Züheyr'in Peygamberimizin önünde okuduğu Banet Suat adlı kasidesidir. Hz. Muhammed, makâfat olarak hırkasını verdiği için hırka manasına gelen bu isim (Bür) verilmiştir. Topkapı Sarayındaki Hırka-i Şerif'in de hediye edilen hırka olduğu söylenir. İslam dünyasında çok sevilen bu kaside bir çokşair tarafından şerh edilmiştir. Yahya Efendi de

her beyte üç mısra ilave etmek suretiyle beşlemiştir. Eser, Süleymaniye Kütüphanesi (Nafiz Paşa) 952\3’tedir.

7) Arapça ve Farsça şiirler: Söylediğini Hülâsatü’l-eser sahibi Muhammed Muhibbi naklatmaktadır (KAVRUK, 2001: XXVII-XXXVIII).

3. SÖZ TEKRARLARI

Divan edebiyatında, kelime ve kelime gruplarının tekrarına dayalı bir anlatım tekniğinden bahsedilir. Bazı söz ve söz gruplarının belirli aralıklarla tekrarından doğan ahenk,anlamla bütünleştiği zaman şiirsel bir işlev oluşur ve ifadenin daha etkili bir şekilde sunulmasını sağlar. “ Sadece şiir değil, bir bakıma mensur şiir sayabileceğimiz bahr-ı tavillerde, secili anlatımı esas alan mensur metinlerde söz ve ses gruplarının belirli aralıklarla tekrar edilmesi metne ritmik alışkanlık kazandırmaktadır” (Macit, 2005: 12). Söz tekrarları şiirin anlamı bakımından bir bütünleşme sağlayarak, şiirde sesi aşan, ses ve anlamı oluşturan bir fonksiyon icra etmektedir.

Bu bakımdan, divan şiirinde aynı seslerden mürekkep tekrarların (tekrir) yanı sıra, benzer seslerin tekrarın vakidir. Cinas, iştikak,kalb,aks, iade ve tarsi gibi söz sanatlarının kullanıldığı şiirlerde benzer seslerin tekrarından doğan bir ahenkten söz etmek mümkündür” (Macit, 2005 :13). Bu sanatlardan ilk üçü olan cinas, iştikak ve kalb sanatı örneklerini Şeyhülislam Yahya Divanı’nda arayacağız.

3.1. Cinas

Divan şiirinde en çok kullanılan söz sanatlarından birisidir. “Söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcüğü bir arada kullanmaktır. Buna tecnis de denir.” (Dilçin, 2009: 467).

Ali Nihat Tarlan şekil ve söyleyiş olarak aynı fakat anlamları farklı olan iki kelimeyi bir araya getirilerek oluşturulan hoş bir fikir oyunu olarak tanımlar. Cinas mizahi konularda okuyucuyu düşündürür, nükte ve anlamda incelik katar. Tezkire müelliflerince şiir sanatından sayılan cinas iş hüner gösterisine dönüştüğü zaman pekte makbul sayılmaz.

“Divan şairleri cinas sanatını çok kullanırlar. Bilhassa gazellerin matlalarında cinaslı kafiye kullanma eğilimi dikkati çekecek seviyededir. Hatta redifli şiirlerde bile matlada cinaslı kafiye kullanıldığını ve takip eden beyitlerde redifin tekrar edildiği olur. Mesela Taşlıcalı Yahya’nın aşağıdaki matlamında kıldı/yakıldı kelimelerinin cinaslı kafiye oluşturdukları görülmektedir” (Macit2005:14).

Göz ucuyla bana dilber bugün bir merhaba kıldı
Görüp ağyar onu nar-ı hasedden yandı yakıldı

Taşlıcalı Yahya

XV ve XVI. Yüzyıl şairleri şiirlerinde cinası çok kullanmışlardır. Azerî sahasında yetişen Nesîmî ve Kadı Burhaneddin’in divanlarında ise baştan sona cinas sanatının kullanıldığı gazeller hakimdir.

Cinas bazı nazım şekillerinde, örneğin tuyuğda oldukça göze çarpar. “Şiirlerinde Azeri Türkçesi’nin ses özelliklerini yansıtan Kadı Burhanettin ile Nesimi ve Ali Şir Nevai gibi Anadolu sahasının dışında yaşamış olan şairlerin daha çok itibar ettikleri bir nazım şekli olmasına rağmen Anadolu sahasında yetişen şairlerin de zaman zaman tuyuğ yazdıklarını biliyoruz. Ahmet Paşa Divanı’nın mukattaat bölümünde yer alan şu tuyuğda divan şairlerinin çok oynadıkları al kelimesinin değişik anlamlarda kullanımı, metne hakim olan -l sesinin eşliğinde ahenk sağlamayı aşan bir fonksiyon icra etmektedir” (Macit,2005:17).

Ey yanağ**ıal** ü vey giydiği **al**
Ala gözlüm etme can **almağa al**
Al ile bir busen **aldım** dostum
 Ger peşiman oldun ise yine **al**

Necati Beğ' e ait olan aşağıdaki kıtada dokuz harften oluşan iki kelimeyi değişik şekillerde kullanarak cinas yapmakta, şiire ahenk katmaktadır.

Kuy-ı Habibe uğradığ**ün saba hasen**
 Olur hemişe alem içinde **sabah esen**
 Fürkat dününde haste vü mecnun u zar iken
 Sıhhat ererdi canıma olsun **sabah esen**
 Fürkat şebini görmeyesin alem içre hiç
 Yar ile ayş**ı ger çıkarırsan sabaha sen**

Yine Ayni'ye ait aşağıdaki örneğin ikinci mısrasındaki “ gülüp gül bigi” ifadesinde geçen ilk “gül”, Türkçe “gülmek fiili, ikinci “gül” ise Farsça çiçek ismi olan “gül” dür. Yazılışları ve okunuşları aynı; ama anlamları farklı olan ve bir arada kullanılmış olan bu iki sözcük cinas sanatına örnek oluşturmaktadır.

Dedim bi'llah eya gonca niçin hal-i siyahım yok
Gülüp gülbigi didi kim gülem ben gülde dağ olmaz

Ayni

Necati'ye ait bir diğer örnekte ise “miskin” kelimesi, “misk kokulu” mis kokulu anlamında “hatt” için kullanılmış bir sıfattır. İkinci mısranın sonundaki “miskin” kelimesi ise daha çok “ miskin, tembel” anlamında kullanılmış bir sıfattır. Böylelikle şair beyitte cinas oluşturmuştur:

Revnak bulalı bu hatt-ı **miskin**
 Yüz yere kodu benefşe **miskin**

Necati

Cinas eski edebiyatçılar tarafından birçok çeşide ayrılmıştır. Öyle ki nerdeyse harfe kadar indirgenmiştir. Ayrıntıya kaçınılmıştır. Arap alfabesindeki harflerin benzerliğinden ve bunların farklılığından birçok grublandırmalar ortaya çıkmıştır. Lakin bu alfabe günümüzde kullanılmadığı gibi sadece alfabeyi bilen işine yaramaktadır. Bundan dolayı teferruata girmeye gerek yoktur. İsa Kocakaplan cinası önce tam ve yarı cinas olmak üzere ikiye ayırır. Muhsin Macit; Arap alfabesine göre yazılışları açısından benzerlik ve farklılıklara göre; harflerin cinsi, harflerin sayısı, harflerin heyeti, harflerin sıralanışı olarak dört başlık altında toplar ve bunları yine kendi içinde alt başlıklara ayırır.

Cem Dilçin Arap alfabesindeki yazılışlarına göre yedi başlık altında toplar. Bu yedi başlığa göre Şeyhülislam Yahya Divanı'nı inceleyeceğiz.

3.2. Cinas Çeşitleri

3.2.1. Cinas-ı tam / Cinas- ı Basit

Söylenişleri ve yazılışları bir, anlamları ayrı iki sözcükle yapılan cinastır (Dilçin, 2009:467).

Sözün tûtîyle bülbülde işitdim
Girü şâhın senâsını iş itdim

Ahmedî

Yukarıdaki örnekte birinci mısradaki geçen “işittim” kelimesi “duydum” anlamında iken ikinci mısradaki “iş itdim” kelimesi “iş edindim” anlamı taşıyarak tam cinas sanatına örnek olmaktadır.

Ey kimsesizler, el veriniz kimsesizlere
Onlardır ancak el verecek kimse sizlere

Yahya Kemal

Birinci mısradaki geçen “kimsesizlere” kelimesi “kimsesi olmayan” anlamına gelirken ikinci mısradaki geçen “kimse” “kişi” manasına, “sizlere” ise çokluk ikinci şahıs zamirinin yaklaşma hali olarak kullanılmıştır. İkisi bira arada bulunarak tam cinası oluşturmuştur.

Devr-i gül erdi gonca sıfat olma teng-dil
Azm eyle tarf-ı gül-şene gül gibi gül açıl

Bakî

İlk mısradaki geçen “gül” kelimesi “gül çiçeğini” karşılarken ikinci mısradaki yer alan “gül” kelimesi ise “gülmek” kelimesinin emir kipinden çekimlenmiş halidir. Burada yazılışları ve okunuşları aynı olan iki kelime bir arada bulunarak tam cinas sanatına örnek oluşturmaktadır.

Şeyhülislam Yahya Divanı’nda geçen tam cinas örnekleri ise şu şekildedir:

21/ 4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Himmet-i sultân-ı `aşkun ey şeh-i `âlî-cenâb
Çeşme-i çeşmine uşşâkun getürdi yine âb
- 2 La`l-i nâbun hâke saldı cür`aveş `âşıkları
Itti bir bezm ehlini bir katre mey mest-i harâb
- 3 Gelme ey hatt-ı siyeh la`liyle ben hoş-hâl iken
Nâ-mülâyimdür bilürsin meclis-i meyde kitâb
- 4 **Kandadur** diyü nola sormazsa dil-ber hâlümü
Kandakem-ter zerre-i nâ-çîz **kanda** âftâb
- 5 Vasf-ı hatt-ı yâr Yahyâ şöyle te`sîr eylemiş
Hâme refât eyledükçe geldi bûy-ı müşg-i nâb

(Kandadur: nerde / Kanda: şekerden)

62 / 2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gonceye ol neşve kim çâk-ı girîbân itdürür
Bülbül-i şûrîdeye feryâd-ı mestân itdürür
- 2 Dil **hevâyî** olmada esdikçe bâd-ı nev-bahâr
Bu **hevâlar** âdeme azm-i gülistân itdürür
- 3 Nagmeler itdükçe bülbül gül nihâli salınur
Lutfını ana sabâ gûyâ ki iz ân itdürür
- 4 Bir revâcî var harâbâtun ki bir gün korkarım
Zâhid-i şehre bînâ-yı zühdi vîrân itdürür
- 5 Şol kadar oldı müsâ`id cûya ebr-i nev-bahâr
Kendi hâlinde komaz elbette tugyân itdürür
- 6 Hâb-ı nâz olur mı dâ'im vakt olur şâh-ı güle
Bâgda bülbüllerün feryâdı dîvân itdürür
- 7 Tolanur gülzârün etrafını Yahyâ cûybâr
Gûşe gûşe gülşeni yârâna seyrân itdürür

(Hevâyî: İstek / Hevâlar : Havalalar)

167 / 2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Hâcınun maksûdı Ka`be bana kûyundur garaz
Fikri cennet zâhidün uşşâka rûyundur garaz
- 2 Mülk-i **Çînî** itseler temlik makbûlüm degül
Bana ancak **çîn**-i zülf-i müşg-bûyundur garaz
- 3 Dâ'imâ deşt-i beyâbân-ı talebde gezmeden
Ey gazâl-i turfa çık kim cüst ü cûyundur garaz
- 4 Bir yire cem`olmadan her gûşede erbâb-ı dil
Bahs-i evsâf-ı cemâlün güft ü gûyundur garaz
- 5 Gonceni vasf eylese Yahyâ dehânundur murâd
Sünbül-i hoş-bûyı medh eyleyse mûyundur garaz

(Çîn : Ülke adı / Çîn: Büklüm)

168/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 **Yâr** nerm oldukça geldi sîne-i efgâra hazz
Merhem oldukça mülâyim andan eyler **yâra** hazz
- 2 Nûş-ı dârû-yı lebündür haste-i aşka devâ
Şerbet-i vaslundan olur âşık-ı bîmâra hazz
- 3 Ayşdan bî-behreyüz zevk u safâdan bî-nasîb
Çünki geldük âleme itsek ne var bir pâre hazz
- 4 Bed-nihâd ehl-i dili âzâra lâzım mı sebeb
Bülbül-i şeydâya zahm urmakda var mı hâra hazz

- 5 Mihnet-i derd ü belâ hep hazz-ı ruhânî olur
Çekdiğüm âlâmdan Yahyâ gelürse yâra hazz

(Yâr: Sevgili / Yâra: vücutta açılmış yahut kesilmiş ağrı veren kesit)

3.2.2. Cinas-ı Mürekkeb

Cinaslı sözlerden biri, iki ayrı sözcük olan cinastır. Bu da ikiye ayrılır.

a. Cinas-ı mefruk:Cinaslı sözlerden biri, iki ayrı sözcük olan cinastır (Dilçin, 2009:469).

Tal'atın ayını çün âyineye benzedirem
Ben beni tanlaram ol ayı neye benzedirem

Ahmed-i Daî

Birinci mısırada geçen “âyineye” kelimesi “aynaya” manasına gelirken; “ayı neye” kelimesi ise “ gökteki ayı neye” anlamı taşımaktadır. İlk mısırada tek kelime olan sözcük ikinci mısırada iki kelime olarak cinas-ı mefruk sanatını oluşturmuştur.

Yaktı çeşmim aşk odın dedi dile gir yan ana
Âh kim rahm itmedi bu dide-i giryân ana

Ahmed Paşa

İlk mısırada geçen “gir yan” kelimesi “girmek ve yanmak” fiillerinden olup emir kipinde çekimlenmiştir. İkinci mısırada ise “giryân” kelimesi “ağlayan” anlamındadır. Böylelikle cinas-ı mefruk sanatı meydana gelmiştir.

Şeyhülislam Yahya Efendi Divanı’nda cinas-ı mefruk örneğine rastlanmamıştır.

b. Cinas-ı merfû:Cinaslı sözcüklerden biri, başka bir sözcüğün parçasının eklenmesiyle tamamlanan cinastır (Dilçin, 2009:472).

Yokken güneşin eşi semada
Bir eş görünürdü şem-se mâda

İsmail Safa

“semada” kelimesi “gökyüzünde” anlamını içerirken; “şem-se mâda” kelimesi “güneş suda” anlamına gelmektedir. Böylelikle cinas-ı merfû sanatı oluşmaktadır.

Âh kim ağzım sulandı seyr ederken sakızı
Bûse vâdiyle şeker çiğnerdi bir tersâ kızı

Sünbülzâde Vehbî

“sakızı” kelimesi “tersa kızı” kelimesinin bir parçasının tamamlanmasıyla oluşarak cinas-ı merfû sanatı oluşturmuşturlar.

Şeyhülislam Yahya Divanı’nda cinas-ı merfû örnekleri yer almamaktadır.

3.2.3.Cinas-ı Muharref

Arap herflerine göre yazılışları aynı, harekelri yani okunuşları ayrı olan sözcüklerle yapılan cinastır (Dilçin, 2009:473).

Ay gün ile kavi olunmuş kullarındır mihr ü mâh
Müşterî olalı yıllardır çü abd-i müşteri

Lâmî

“kavl” kelimesi “sözcük” ve “kul” kelimesi ise “köle” manalarına gelmektedir. Bu sözcükler Arap harflerine göre yazılışları aynı, okunuşlarının farklı olması sebebiyle cinas-ı muharref örneğini oluşturmuştur.

Şehrin içinde şöhreti artar cemâlinin
Evsâf-ı verd-i ârızı vird-i zebân olur

Nefî

“verd” kelimesi “gül” ve “vird” kelimesi “tekrarlanan dua” anlamına gelmektedir. Arap harflerine göre yazılışları aynı, okunuşları farklı olması nedeniyle cinas-ı muharref örneğini teşkil eder.

Şeyhülislam Yahya Divanı’nda cinas-ı muharrefe rastlanmamıştır.

3.2.4. Cinas-ı Nâkıs

Cinaslı sözcüklerin birinde fazla bir harf bulunan cinastır. Bu fazla harfin başta, ortada ve sonda olmasına göre üçe ayrılır (Dilçin, 2009: 473).

a. Cinas-ı mutarraf: Cinaslı sözcüklerden birinin başında fazla bir harf bulunan cinastır.

Hâkimdi yerde ufka kadar uhrevî vakar
Bir çeşme vardı her tarafından ziyâ akar

Yahya Kemal

“vakar” kelimesi “akar” kelimesinin başına bir harf gelmek suretiyle oluşmuştur.

Âni bir üzüntüyle bu rü’yâdan uyandım
Tekrar o alev gömleği giymiş gibi yandım

Yahya Kemal

“uyandım” kelimesi “yandım” kelimesinin başına bir harf eklenmesi şeklinde oluşmuştur.

Aşık Ömer’i ki gah alurdum
Uçkur sözüne şaşar kalurdum

Ziya Paşa

“kalurdum” kelimesi “alurdum” kelimesinin başına bir harf getirilmek suretiyle oluşmuştur.

b. Cinas-ı müşevveş: Cinaslı sözcüklerden birinin ortasında fazla bir harf bulunan cinastır (Dilçin, 2009:473).

Mey-âşâmân-ı bezmin sözleri hep câmdır Cem’dir
Bizim güftârımız sâkî mey-i gül-fâmdır femdir

Cevrî

“Cem” kelimesi “Cemşid”; “câm” kelimesi “kadeh” anlamı taşımaktadır. Yine “fâm” kelimesi “renk” anlamı taşırken “fem” kelimesi “ağız” manasına gelmektedir. Sözcüklerin biri diğerine göre ortasından fazladan harf bulundurarak cinas-ı müşevveşi oluşturmaktadır.

Gösterdiğim mürâcaâtı görme nâ-be-câ
İlcâ-yı fart-ı fâka ile ettim ilticâ

Safâ

“ilcâ” kelimesi “mecbur etme”; “ilticâ” kelimesi “sığınma” anlamına gelmektedir. İlk kelimenin ortasında fazladan harf bulunmak suretiyle cinas-ı müşevveş sanatını oluşturmuştur.

c. Cinas-ı müzeyyel: Cinaslı sözcüklerden birinin sonunda fazla bir harf bulunan cinastır. Buna cinas-ı zâid de denir (Dilçin, 2009: 474).

Goncalar ağız açıp derler zebân-ı hâl ile
Tâzele peymânelerle vaktidir peymanını

Necâtî

“peymane”: “kadeh” anlamı taşırken; “peymân”: söz, yemin” manası içermektedir. “Peymâne” kelimesi sonda fazladan bir harf bulundurarak cinas-ı müzeyyel sanatı oluşturmaktadır.

Dil-i pür-hûn elem-i hecrin ile cûş edeli
Çeşme-i çeşmin nice eşk-i dem-â-dem gelmesin

Bakî

“Çeşme” kelimesi “çeşme” anlamında iken “çeşm” kelimesi “göz” manasındadır. İlk kelimemiz olan “çeşme” diğerine nisbetle sonda fazladan bir harf bulundurarak cinas-ı müzeyyel sanatını oluşturmaktadır.

Dostum etmez idin gamzeni böyle hun-rîz
Beni gamz eylemese düşmen-i bed-hâh sana

Enderunlu Vasıf

“Gamze” kelimesi “yan bakış”; “gamz” kelimesi “kovlama” manasındadır. İlk kelime fazladan bir harf bulundurarak cinas-ı müzeyyele örnek teşkil etmektedir. Şeyhülislam Yahya Divanı’nda cinas-ı nâkıs örnekleri şu şekildedir:

5 / 1

Mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün

- 1 Dönüpdür za`f ile bir rişteye cismimde **cân**-âsâ
Fitîl-i şem`-i bezmün reşki bükdi kâmetüm **cânâ**
- 2 Yanar tîri erir peykânı tâb-ı âteş-i dilden
Birinden âh olur zâhir birinden eşk olur peydâ
- 3 Dil-i şeydâ egerçe zerre-i nâ-çîzdür ammâ
Derûnında olan sûzı söyindürmez yedi deryâ
- 4 Niçün pervâne dâ'im yanmaga âteş arar turmaz
Tutuşmaz mı derûnı âteşinden `âşık-ı şeydâ

- 5 Suhan kim âteş-i dilden kopa lâ-büd olur pür-sûz
Anunçün her sözi Yahyâ'nun âteş-pâredür gûyâ

(Cân: Yaşayış / Cân: Ey Sevgili)

7 / 1

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Elümde şîşe-i rengîn pür mey la `l-i **nâb**-âsâ
Gözümde katre katre eşk-i ter dürr-i hoş-**âb**-âsâ
2 Mürîd-i 'aşk isen incinme ser-gerdânlık el virse
Sipihri döndürür cûy-ı irâdet âsiyâb-âsâ
3 Nihâl-i tâze iken böyle bir serv-i bülend oldu
Dil-i meyyâl çokdan yüz sürer pâyine âb-âsâ
4 Nedîm-i pâk-meşreb bul hevâ-yı `aşk ile pür ol
Vücûdun mahv olunca meyden ayrılma habâb-âsâ
5 Süreyyâ vü hilâle arz-ı câh itsem gerek Yahyâ
Bu fîkr ile yolında pây-mâl oldum türâb-âsâ

(Nâb: Berrak / Âb: Su)

16 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gonceyi servi sana teşbîh ider her bî-edeb
Hep sükûnunla sükûnundur **ana cânâ** sebeb
2 Aşık-ı bî-dil nice söyleşmege kâdir olur
Biribiriyle ağız bir idicek ol iki leb
3 Neşve-i hüsnine imdâd itmek isterler meger
Lebleri mey hâzır itmiş hâl-i leb bir dâne habb
4 Sâye-i cehlinde nâ-dân dâ'imâ âsûde-hâl
Cây-ı râhat bulmaz dâne çeker renc u ta`ab
5 Vakt-i gül sâkî-i gül-ruh gül gibi tab`-ı latîf
Senden ey Yahyâ mey-i gül-gûna istignâ `aceb

(Ana: Ona / Câna: Ey Sevgili)

18 / 6

Mef`ülü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Geldi şitâda tahtına sultân-ı kâm-yâb
Gûyâ takaddüm eyledi tahvîl-i âftâb
2 Itdi bahâr `âlemi hurşîd-i tal'atı
Nev-rûza kalsa olur idi hâlimüz harâb
3 Itdi şitâda çünki sefer ol güzîn-i halk
Hurşîdden gerek ol şehün pâyine rikâb
4 Sümm-i semend-i Hazret-i Sultân Ahmed'e
Müştâk-ı rûy-mâl idi hakkâ ki şeyh u şâb
5 Ol zümrenün hulûs ile mümtâz u akdemi

- 6 Yahyâ kemîne bende-i şâh-ı felek-cenâb
Ol **şeh**`atâyı kullarına bî-şümâr ider
Virsün o **pâdişâha** Hudâ ömr-i bî-hisâb

(Şeh: Padişah / Pâdişah: Sultan)

21 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Himmet-i sultân-ı `aşkun ey şeh-i `âlî-**cenâb**
Çeşme-i çeşmine uşşâkun getürdi yine **âb**
2 La`l-i nâbun hâke saldı cür`aveş `âşıkları
Itti bir bezm ehlini bir katre mey mest-i harâb
3 Gelme ey hatt-ı siyeh la`liyle ben hoş-hâl iken
Nâ-mülâyimdür bilürsin meclis-i meyde kitâb
4 Kandadur diyü nola sormazsa dil-ber hâlümü
Kanda kem-ter zerre-i nâ-çîz kanda âftâb
5 Vâsf-ı hatt-ı yâr Yahyâ şöyle te'sîr eylemiş
Hâme refât eyledükçe geldi bûy-ı müşğ-i nâb

(Cenâb: Hürmet sahibi / Âb: Su)

30 / 5

Mef`ûlü mefâ`ilü mefâ`ilü fa`ûlün

- 1 Ey zülf-i ham-ender-ham-ı kullâb-ı mahabbet
Hep sana çekildi dil-i erbâb-ı mahabbet
2 Dil-berse güzel dilse nihâyetde hevâyî
Hâsıl bu ki âmâdedür esbâb-ı mahabbet
3 Bir bahr imiş ey `âşık-ı şeydâ dil-i zârun
Anda bulunurmuş dür-i nâ-yâb-ı mahabbet
4 Yan âteşe pervâneveş itme yine efgân
Ey `âşık-ı miskîn budur âdâb-ı mahabbet
5 Yahyâ harem-i `aşka girerse nola bî-bâk
Meftûhdur **erbâb**-ı dile **bâb**-ı mahabbet

(Erbâb: Başkan / Bâb: Kapı)

34 / 1

Müstef`ilâtün müstef`ilâtün

- 1 Oldı bu denlü âşûba **bâ`is**
Rez duhteridür ümmü'l-**habâ`is**
2 Hâdis olalı hatt-ı `izârun
Rûy-ı cihânı tutdı havâdis
3 Bir sohbet itsek ey rûh-ı sâni
Câm-ı mey olsa arada bâ`is
4 İnsâf odur kim fenn-i cefâda
Yokdur senünle ey gonçe bâhis

- 5 Terk itse Yahyâ cismi metâ`ın
Kûyun itidür ol zâde vâris

(Bâ'is: Kir / Habâ'is: Gönderen)

49 / 1

Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 Bir lâciverdî kâsede her subh mihr altun **ezer**
Vasf-ı cemâlün yazmaga cânâ gerekdür hall-i **zer**
2 Başı açık yalın ayak abdâlun olmuşdur güneş
Bir yirde ârâm eylemez şevkünle dünyâyı gezer
3 Her gonce dest-i şâhda bir nâme-i ser-bestedür
Bülbül iver kim açıla zımnında maksûdun sezer
4 Bâgun mutarrâ sünbülü başlar açılmaga kaçan
Gördükçe anı sanurum bir dil-rübâ zülfün çözer
5 Çok nâ-tüvânı eyledi Yahyâ tûvânger lutf-ı şâh
Ankâ-yı kâf-ı himmeti besler hezârân zâl-i zer

(Ezer: Bir şeye vurmak suretiyle ufalamak / Zer: Altın)

51 / 3

Mefâ`ilün fe`ilâtün mefâ`ilün fe`ilün

- 1 Açılmayınca gönüller bahârdan ne biter
Bu şiddet üzre olan rûzgârdan ne biter
2 Mülâyim itmez ise yâri gelmesün hattı
Safâ bağışlamayan sebzezârdan ne biter
3 Ne minnet eylerüz **agyâre yâre** yalvaralum
Nihâldür virecek bârı hârdan ne biter
4 Gerekse mîve-i vasl ol nihâli eyle kenâr
Kenâr-ı bâgda olan çenârdan ne biter
5 Iderse merhem-i lutfın dirîg o şeh Yahyâ
Belâlu âşık cism-i figârdan ne biter
(Âgyâre: / Yâre: Sevgili)

56 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Aşıkun almaga cânın tîr kim **cânân** atar
Ol hadengün üstüne bî-çâre âşık **cân** atar
2 Söz atar hışmı ile kûyundan rakîbe ol perî
Yâ melek Iblîse gökden âteş-i sûzân atar
3 Seng gelse yârdan âşık öper başına kor
Gûyiyâ ihsân ider hân-ı keremden nân atar
4 Çıkmagîçün gûşe-i bâmına her şeb ol mehûn
A şık-ı şeydâ kemend-i nâle vü efgân atar
5 Reh-güzâr-ı yârdan cem eylesünler lutf idüp
Üstüme Yahyâ kaçan kim topragum yârân atar

(Cânân: Sevgili / Cân: Yaşayış)

58 / 2

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Aks-ı rûyunla derûnum tâbnak olmakdadur
Söz hemân âyîne-i idrâk-i pâk olmakdadur
- 2 Niceler var cevher **eyler** bir nazarla topragi
Kîmyâ-yı devlet **ey** bî-çâre hâk olmakdadur
- 3 Va`de-i vasl eyleyüp lutf itdün ihyâ eyledün
Günde bin kerre adû ammâ helâk olmakdadur
- 4 Bezm-i aşkun cür`asın içse göreydi hâleti
Ol kadeh-peymâ ki mest-i âb-ı tâk olmakdadur
- 5 Korkarın derd-i derûnum ide bir yerden zuhûr
Tîg-i gamla sîne Yahyâ çâk çâk olmakdadur

(Eyler: Yapar / Ey: Nidâ)

68/4

Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Hem-râh idüp adûları hoş-hâl ider yürür
Hâk-i reh-i mahabbeti pâ-mâl ider yürür
- 2 Ümmîdvâr vaslun önünce kaçır müdam
Seyr eylenüz ol lâle-ruhı âl ider yürür
- 3 Ahd eylemişdi gelmege eglendi gelmedi
Ol şâh-ı hüsn gelmede ihmâl ider yürür
- 4 Ol **şâhı âh** u nâle yürütmez belâ budur
Varur rakîb yanına idlâl ider yürür
- 5 Hicriyle bî-karâr idüğün yâre arz için
Yahyâ sirişk-i çeşmini irsâl ider yürür

(Şâh: Padişah / Ah: İnleme)

73 / 1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Gelmede bezm-i meye eglenme hem-**demlik** budur
Cümleden evvel müşerref eyle **âdemlik** budur
- 2 Pür gerekdür sâgar-ı işkeste câm-ı zer-nişân
Meşreb-i ehl-i fenâda ey gönül Cemlik budur
- 3 Çekmezin dünyâ gamın bir hâlete ırgürdi aşk
Bâ'is-i şâdî olur gam işte bî-gamlık budur
- 4 Hânkâhda baş döner mey-hâneler içre ayâg
Farkını fehm eylemez abdâl sersemlik budur
- 5 Hasım-ı Yahyâ kuvvet-i câhına magrûr olmasun
Merd ise nefsin zebûn itsün ki Rüstemlik budur

(Demlik: Vakit / Âdemlik: İnsanlık)

100 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Birbirine girdiler tolâblarla **âblar**
Ablar gâlib olunca döndiler **dolâblar**
- 2 Ey melâhat bahri ol nâfi sabâ vasf itmese
Ugramazlardı göbek burmasına gird-âblar
- 3 Arızı üzre ser-i zülfi düşer mikrâzdan
Gûyiyâ dil-ber kitâb-ı hüsnini i`râblar
- 4 Kalmışuzdur bâdenün keyfiyyetin idrâkden
Akl imuz almışdur ey sâkî o la`l-i nâblar
- 5 Pertev-i ruhsâr-ı sâkî şu`le-i câm-ı şarâb
Ay şa âgâz eyle Yahyâ geçmeden meh-tâblar

(Âblar: Sular / Dolâb: Su çarkı)

103 / 3

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Tagıdur dil-dâr zülfin zînet-i ruhsâr ider
Gülsitânın bâgbân-ı hüsn sünbülzâr ider
- 2 Başladı feryâd ü zâra bülbül-i âşüfte-hâl
Kimseye nevbet degürmez âdemi bî-zâr ider
- 3 Bülbül ü pervâne aşk ile bulaldan **ıştîhâr**
Aşkdan dem urmaga ehl-i mahabbet **ar** ider
- 4 Dil ham-ı zülfin cihâna virmez ammâ gâh olur
Şâne ol bî-çâreye dünyâyı teng ü târ ider
- 5 Gülden anlar bülbül ey Yahyâ meger gûş-ı kabûl
Meclisinde itdiği her nagmeyi tekrâr ider

(İştîhâr: Ün bulma / Ar: Utanma)

113 / 3

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`û lün

- 1 Yer yer yetişüp hûb-nefes tâze güzeller
Dünyâya salar hüsn ile âgâze güzeller
- 2 Ben başların ol dil-ber-i **tannâza** niyâza
Aşıklarına başlayıcak **nâza** güzeller
- 3 Sahrâları seyr it nice gülzâr iderler
Irince bahâra çıkıcak yaza güzeller
- 4 Olsa ne kadar hüsn ü melâhatla ser-efrâz
Öykünmeye sen dil-ber-i mümtâza güzeller
- 5 Yahyâ kola gelmezse de ammâ nice benzer
Dil mürğini sayd itmede şeh-bâza güzeller

(Tannâza: Alay eden / Nâza: İşveye)

116 / 1

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 Sînemde benüm câna deger **dâglarum** var
Ölsem de ne gam dîde gibi **aglarum** var
- 2 Pâyân mı var mîve-i derdün dil ü cânda
Vaktüm kati hoş hâsılı çok bâglarum var
- 3 Sahrâ-yı selâmet eger olmazsa müyesser
Kûhsâr-ı gam u derd gibi taglarum var
- 4 Mahbûblarun cennet-i kûyın koyabilmem
Vâ'iz uyamam sana benüm bâglarum var
- 5 Yahyâ sularum şâm u seher gülşen-ı derdi
Çağlar gice gündüz akar ırmaglarum var

(Dağlarım: Yaralarım / Ağlarım: Üzüntü neticesinde gözden gelen yaş)

119 / 1

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Degül ebrû yazılmış sûre-i rahmânda bir **meddür**
Misâlin yazmamışdır kâtib-i kudret ser-**âmeddür**
- 2 Kaçup vâ'iz sözünden meclisünde olmazam hâzır
Sözün farzâ begensem sîretün kem sûretün beddür
- 3 Benüm sabrum gibi kûtâhdur vaslun günü mâhum
Şeb-i hicrün senün zülf-i siyâhun gibi mümteddür
- 4 Düketdüm yaşımı derdünle şeyh-i fenn-i `aşk oldum
Yanumda Kays-ı şeydâ bî-haber bir tıfl-ı ebceddür
- 5 Harâb eylerdi seyl-i eşk-i çeşmüm `âlemi Yahyâ
Bi-hamdi'llâh o şâhun lutf u ihsânı ana seddür

(Meddür: Yardımdır / Âmeddür: Gelmekdir)

132 / 1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Aşık gezüp cihânı dimen genc ü **mâl** arar
Bir tâze genc dil-ber-i sâhib-**cemâl** arar
- 2 Gül defterini bâd karışdurdugı bu kim
Vasf-ı ruhunda bir gazel-i bî-misâl arar
- 3 Mecmû'alarda şî'rüm arar ehl-i tab' olan
Hâce gibi ki şehirde ıkd-ı le'âl arar
- 4 Yahyâ senünle ülfeti elden komaz müdâm
Her dil-rübâ ki sohbet-i ehl-i kemâl arar

(Mâl: Servet / Cemâl: Yüz güzelliği)

133 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Tâze dâgum sîne mihr-i cihân-**efrûz** olur
Yakdugun gün ey gül-i pâkize-**rû** nev-**rûz** olur
- 2 Katre-i eşküm midür şeb-nem düşünce gonceye
Çâk ider cismîn dil-i âşık gibi pür-sûz olur
- 3 Şâm olur rûzum ruhına zülfin eylerse nikâb
Lutf idüp ref -i nikâb eylerse şâmum rûz olur
- 4 Sîne-i uşşâkı tîg-i gamzesi sad çâk ider
Her biri müjgânının bir nâvek-i dil-dûz olur
- 5 Pâdişâhum nazm-ı Yahyâ saf bir âyînedür
Tûtî-i tab`-ı suhan-dâna suhan-âmûz olur
- 6 Hazret-i Sultân Murâd'un bende-i dergâhının
Tâ ebed bahtı sa`îd ü tâlî`i firûz olur

(Efrûz: Parıltı / Rû: Yüz / Rûz: Gün)

137 / 1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Dime ibrâm ile ol serv dilâ **râm** olmaz
Aşıka mâ'il olur böyle dil-**ârâm** olmaz
- 2 Degme bir ag ile olmaya gönül mürgi şikâr
Anı sayda kara zülfün gibi bir dâm olmaz
- 3 Mahv ider revnak-ı ruhsârını zülf-i siyehün
Kangı gündür ki anun âhiri ahşâm olmaz
- 4 Bende-i muhlîse mahsûs gerekdür keremün
Lutf kim `**âm** ola ol `âşıka **in`âm** olmaz
- 5 Dâver-i devr-i zamân şâh-ı cihânun Yahyâ
Pây-bûsı gibi ehl-i dile bir kâm olmaz

(Râm: İtaat eden / Ârâm: Eğlenme ; Âm: Sene / İn`âm: Nimet vermek)

138 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Tal`atundur hüsrevâ mihr-i cihân-**efrûzumuz**
Kadr u bahtundur cihânda ıydımız nev-**rûzumuz**
- 2 Gül açıldı bülbül oldı şâd diller şâd-kâm
Hamdû li'llâh kim müsâ`id tâlî`-i firûzumuz
- 3 Esdi çün bâd-ı bahâr-ı iltifât-ı şehriyâr
Ateşin gül gibi açıldı dil-i pür-sûzumuz
- 4 Devletinde Hazret-i Sultân Murâd'un hürremüz
Kardür her gîcemiz bayrâmdur her rûzumuz
- 5 Tab`-ı Yahyâ medhüne makdûrını eyler nisâr
Hâk-ı pâyuna varur mahzûnumuz meknûzumuz

(Efrûz: Parıltı / Rûz: Gün)

142 / 3

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 Firkat şebi âhum ki ola meş'ale-efrûz
Korkum budur ednâ şereri ola cihân-sûz
- 2 Tîr-i müjen ucında görüp katre-i eşki
Üstâd işidür bildüm o peykân-ı ciger-dûz
- 3 Tûtî nice söylerdi bu şîrîn kelimâtı
Olmasa zebânun **ana cânâ** suhan-âmûz
- 4 Şâm eyledi çün gündüzümüz zulmet-i hicrân
Ey şu'le-i âhum giceyi eyleyelüm rûz
- 5 Yahyâ'yı şeb-i hier ile bir rûz-ı visâlün
Bir hâlete irmiş ki anun her günü nev-rûz

(Ana: Güzelliğine / Câna: Ey Sevgili)

143 / 2

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Zühd ü riyâ metâ'ını yârâna satmanuz
Anlara ol kumâş çıkışmaz uzatmanuz
- 2 Az **âb** u **tâb** virmedi bezm-i mahabbete
Mecnûn-ı nâ-murâdı da yâbâna atmanuz
- 3 Besdür ruh u lebi bize anman gül ü mülî
Billâh câm-ı ayşımuza zehr katmanuz
- 4 Rez duhterini sâkî-i devrâna buldurun
Böyle şeb-i dırâzda gussayile yatmanuz
- 5 Ham itdünüzdi kâmet-i Yahyâ'yı yâ gibi
Lâyık mı tîrveş anı yâbâna atmanuz

(Âb: Su / Tâb: Parıltı)

144 / 1

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

- 1 Kalur gider bu gönül zülf-i **yârdan** gelmez
Safâ-yı şâmı tuyan ol **diyârdan** gelmez
- 2 Safâ-yı meşrebi olan nihâl-i bîd gibi
Kenâr-ı bâg u leb-i cûybârdan gelmez
- 3 Kemendine tutilur nice nâ-tüvân bulunur
Bir iki saydsız ol şeh şikârdan gelmez
- 4 O neşve kim bana dürdî-i derd-i `aşk virür
Şarâb-ı sâfî mey-i hoş-güvârdan gelmez
- 5 Şu şevk kim nefes-i pîrden gelür Yahyâ
Dem-i seherde nesîm-i bahârdan gelmez

(Yârdan : Sevgiliden / Diyârdan: Memleketten)

170 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Halka halka zülfi dâm u iki hâli iki **zâg**
Mürg-i dil sayd itmege ben gösterüp kurmuş **duzâg**
- 2 Eşk-i dîde cûy güller dâg gülbünler elif
A şık olmuşdur benüm gibi meger bir sebze bâg
- 3 Lutf idüp çekdün elifler sîne-i bî-kîneme
Oldı ammâ kim hasûdun cânına her biri dâg
- 4 Lâleyi hayli perîşân-hâl gördüm bâgda
Eylemiş sevdâ-yı zülfün anı muhtelü'd-dimâg
- 5 Meclis olmaz kim o şâh için yanup yakılmaya
İltifât idüp nola Yahyâ'yı eylerse cerâg
(Zâg: Fitneci / Duzâg: ?)

175 / 1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Es-salâ dest-i irâdetle açıldı **bâb**-ı aşk
Eylesün cânân ile cân sohbetin **erbâb**-ı aşk
- 2 Zâyi` olmaz yolda olsun tek hemân hâşâk-ı dil
Bir gün ugrar anı bahre ırgürür seyl-âb-ı aşk
- 3 Gevher-i maksûdı deryâ-dil olanlardur bulan
Degme bir bahr içre bulunmaz dür-i nâ-yâb-ı `aşk
- 4 Meclis-i devre girenler itmez ümmîd-i halâs
Kangı keşîdûr ki nâ-bûd itmedi gird-âb-ı `aşk
- 5 Var mı Yahyâ zerrede ol tâb kim ârâm ide
Aleme pertev salınca mihr-i âlem-tâb-ı `aşk

(Bâb: Kapı / Erbâb: Başkan)

197 / 1

Mef`ûlü mefâ`ilü mefâ`ilü fa`ûlün

- 1 Açılmadun incitdi seni zârı **hezârun**
Ey gonce-i ter gönli misün bülbül-i **zârun**
- 2 Bülbüller öter güller açık şâd gönül yok
Hîç böyleligin görmemişüz fasl-ı bahârun
- 3 Ağâzı güzel eyledün ey bülbül-i şeydâ
Hoş gelmedi ammâ dil-i pür-şevke karârun
- 4 Hâlün ideli gamze-i hûn-hâra takarrüb
Hûn itdi dilin nâfice-i misk-i tâtârun
- 5 Yahyâ ko dili pârelesün lâle-sıfat yâr
Gülzâr-ı gamun revnakıdur cism-i figârun

(Hezâr: Bin / Zâr: İnleyen)

206 / 1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Anlayan hüsnini ey dil girih-i **ebrûnun**
H ışmgîn olduğına katlanur ol meh-**rûnun**
- 2 Sayd içün pâyna düşmekden olur mı fârig
Bir nigâhını ganîmet bilen ol âhûnun
- 3 Hatt-ı nev-hastenün olmuş idüm meftûnı
Evvel-i vakt-i zuhûrî idi anber-bûnun
- 4 Lutf ile kendüye cezb eyledi hâlinde bulup
Kalmaz ihsânının altında dil ol gîsûnun
- 5 Artırur hüsnini Yahyâ sebeb-i ragbet olur
Kadrini hâl-i ruhı bilsün o müşgîn mûnun

(Ebrûnun: Kaşının / Rûnun: Yüzünün)

216 / 1

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 İrdi bahâr sen dahı **şâd** olmadun gönül
Güllerle goncelerle **güşâd** olmadun gönül
- 2 Ol şâh-ı hüsn nice bilür kıymetün senün
Bâzâr-ı aşk içinde mezâd olmadun gönül
- 3 Fevt itme nâ-murâdlıgun bâri neşvesin
Çün bâde-nûş-ı bezm-i murâd olmadun gönül
- 4 Bî-gânelikle yâd ider olmuş rakîbî yâr
Şükr it Cenâb-ı Hakk'a ki yâd olmadun gönül
- 5 Ol şâh-ı hüsnün iremedün pâ-y-bûsına
Yahyâ gibi ki hâk-nihâd olmadun gönül

(Şâd: Sevinçli / Güşâd: Açılma)

219 / 1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Giyinüp sürh libâs içine **al** üstine gül
Jâleden câmesinün dizdi **le'âl** üstine gül
- 2 Nahl-bend oldu meger şehir-i gülistânda nesîm
Turmadan dizmededür bir nice dal üstine gül
- 3 Sahn-ı gülzârda bir hûb kenâr-ı cûda
Câmesin tâzeleyüp serdi nihâl üstine gül
- 4 Sarınup şâl sokunmuş gül o nahl-i mevzûn
Seyr idün nice yaraşmışdur o şâl üstine gül
- 5 Hüsnine haylice magrûr göründi Yahyâ
İnledür bülbülü kalursa bu hâl üstine gül

(Al: Kırmızı / Le'âl: İnci)

234 /3

Mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün

- 1 Bir âşûb-ı cihân bir fitne-i devrâna dil virdüm
Vefâ itmezse de böyle sitemkâr olmaya dirdüm
- 2 Tururken câme-i ten rûha râhat var mı`âlemde
Tutalum kim soyundum Kays-ı şeydâ şekline girdüm
- 3 Irem **dirdüm** visâli bâğma ol şâh-ı hûbânun
Bî-hamdî'llâh müyesser oldu ana ölmeden **irdüm**
- 4 Dil-i âvâre ber-kayd olmuş idi bana demlerle
Halâs oldum hele ben anı zülf-i yâre taşırdum
- 5 Gıdâ-yı rûhdur cânân ile cân sohbetin itmek
Ireydüm ben de Yahyâ ni`met-i vasla ne gam yirdüm

(Dirdüm: Derdim / İrdüm: Erdim)

237 /1

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`ûlün

- 1 El **virse** visâli bana dil-dâr elin öpsem
Bir devlete **irsem** yine hünkâr elin öpsem
- 2 Ruhsârımı zerd itdi gamı kâmetümi ham
Hâtem gibi bâri hele her bâr elin öpsem
- 3 Bir bûse ricâ eyledüm âzürde-dil olmuş
Afv itse günâhum benüm ol yâr elin öpsem
- 4 Pâ-bûs ricâ eylesem ol şâh-ı cihândan
Lutf eylemege eylese ikrâr elin öpsem
- 5 Nerm eylese Yahyâ o cevânun dil-i sahtın
Bir himmet ider şeyh-i mededkâr elin öpsem

(Virse: Verse / İrsem: Ersem)

250 /3

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`îlü fâ`ilün

- 1 Ruhsârun üzre hatt-ı siyeh itmesün hücûm
Maglûb olur mı bir `araba pâdişâh-ı Rûm
- 2 Kûyun itine atlas u zer-baft şâldur
Şâhum sipihr-i a`zam ile çarh-ı pür-nücûm
- 3 Fûrkât-i şebde derd ü **gamum** yazmag istesem
Subh irişince şu`le-i âhum dutardı **mûm**
- 4 Dilden muhâldür gide nakş-ı hayâl-i dost
Şol dem ki dünyeden gide hep mahv ola rûsûm
- 5 Yahyâ koma elünden ayâğı ki olmaya
Câm-ı şarâb-ı nâb gibi dâfi`u'l-gumûm

(Gamum: Acım / Mûm: Mum)

3.2.5. Cinas-ı Lâhık

Cinaslı sözcüklerde bir harfî değişik olan cinastır. Buna cinas-ı mütekârib de denir. Değişik harf başta, ortada ve sonda olur (Dilçin, 2009:475).

a.Başta oluşuna örnekler:

Saymayan çetr-i humâyûnı örümcek ağına
Künc-i uzlet var iken eyvân-ı keyvân isteme

Yahya Bey

“Eyvân”: “kemerli yüksek yapı” manasında iken; “Keyvân”: “Zuhal gezegeni” anlamı taşımaktadır. Sözcüklerde bir harf değişikliği vardır.

Mihr-ü vefâlar etmez isen dostum nola
Minnet değil mi cânıma cevır ü cefâların

Bakî

“Vefâ”: “sadakat” anlamında iken; “cefâ”: “eziyet” anlamı taşır. Kelimelerdeki baştaki harfin değişikliği cinas-ı lâhik örneğini oluşturur.

b. Ortada oluşuna örnekler:

Peyâm-ı hançer-i sertîzin ol mâhın değirmiştir
Anınçün titrer endamı çemende baddan bîdim

Bakî

“Bâd”: “rüzgâr” anlamında; “bîd”: “söğüt” manasındadır. Ortadaki bir harf değişikliği cinas-ı lahik örneğini oluşturur.

Neydügüm fehm ettik esmâdan garaz hâlâ bize
Bâde-i safî gerek sofî tasarruf ber-taraf

Ruhî-i Bağdadî

“Safî”: “katıksız” anlamında; “sofî”: “sofu” manasındadır. Ortada bir harf değişikliği vardır.

c.Sonda oluşuna örnekler:

Sakın tab’ı azadı âzârdan
Hem âfâkî âfât-ı bed-kârdan

“Âzâd”: “serbest” anlamında; “âzâr”: “incirme” manasındadır. “Âfâk”: “ufuk” manasında; “âfât”: “belâlar” manasındadır. Sondaki herf değişikliği cinas-ı lâhik sanatını örnekler.

Şeyhülislam Yahya Dîvanı’nda geçen cinas-ı lâhik örnekleri şu şekildedir.

3 / 1

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

- 1 Aşkun odına ey gül yanarsa cân-ı **şeydâ**
Her bir avuç küinden bir bülbül ola **peydâ**
- 2 Mülk-i dile o lebden hakkâ ki korkı vardur
Câ'iz ki bir şererden `âlem yana ser-â-pâ
- 3 Mey-hâne-i mahabbet mestânelele toldı
Peymânelele pür oldı `ârif oturma tehnâ
- 4 Dil sâfdur kederden ammâ güler yüz ister
Hûb olmayana neylele âyîne-i mücellâ
- 5 Hâl-i ruhını gözlele zülf-i siyâhın özlele
Yahyâ sevâd-i çeşm ü kalbümdeki süveydâ

(Şeyda: Divâne / Peyda: Var olan)

14 / 1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Câmı kullâb-ı ser-i zülfün çeker **senden** yana
Gûşe-i çeşmün ne var olsa eger **benden** yana
- 2 Gonçe-i la'lün gül-i rûyun görenlele neylele
Ey boyı servüm varup bir dahı gülşenden yana
- 3 Ol sehî kaddi görenlele hançer-i zerrîn ile
İltifât itmez cemende serv ü sûsenden yana
- 4 Zâhidi tercih ider mi rinde sâhib-tab` olan
Dinledüm güftârını vâ'iz de gevdenden yana
- 5 Korkarın Yahyâ ki pûlâd olsa da te'sîr ider
Tîr-i âhun kim vara ol kalbi âhenden yana

(Senden: II. Tekil şahıs / Benden: I. Tekil şahıs)

20/3

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Gerçi olur câma ol mahbûb-ı zîbâ teşne-leb
La'line olmaz mı sâkî câm-ı sahbâ teşne-leb
- 2 Sâye-endâz ol leb-i cûya gel ey nahl-i revân
Pâyuna yüz sürmege âb-ı musaffâ teşne-leb
- 3 Işıginde mâh-ı nev de feyz umâr gördüm bu **şeb**
Hâsılı ol şâhun ihsânına dünyâ teşne-**leb**
- 4 Bu ne istignâ olur ey pâdişâh-ı bî-niyâz
Hûn-ı ahabâba adû kanmış ehibbâ teşne-leb
- 5 Ebr-i cûda muntazır ancak dil-i Yahyâ degül
Pür harâret deşt-i hasret içre deryâ teşne-leb

(Şeb: Gece / Leb: Dudak)

42 /1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Sana ey âşık murâd-ı yâr olursa **ger** murâd
Yâ cefâ yâ lutf elbette olursun **ber**-murâd
- 2 Nâ-murâd olmak murâd itsem de vechi yok midur
Çünkü el virmez murâd üzre cihânda her murâd
- 3 Gönlümü yapmak da yıkmak da elünde dostum
Olur elbette ne eylerse şeh-i kişver murâd
- 4 Devlet-i pâ-bûs ile uşşâkı eyle kâmrân
Kâm-bahş-ı ehl-i dilsün senden isterler murâd
- 5 Ber-murâd olmaksı Yahyâ kasdun istignâyı ko
Nâzenîn mahbûba benzer çok niyâz ister murâd

(Ger: Eğer / Ber: Götürmek masdarımsan emir kipi)

47/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Yıkdı gönlüm âşiyânın yâr itdi **târ** u **mâr**
Anlamam kim şâh-bâz-ı aşk ide anda karâr
- 2 Ab-ı hayvân olsa da vaslun getürmen gönlüme
Hayli demdür şîşe-i hâtırda vardur inkisâr
- 3 Câme-i tenden sıkıldı şimdi cân-ı nâ-tüvân
Hil`at-i in`âm-ı halkı kendüye eyler mi bâr
- 4 Evc-i istignâdadur pervâzı bâz-ı himmetün
Hamdû li'llâh kim kanâ at saydın itmişdür şikâr
- 5 Rûzgârundan der-i ümmîdi dîvâr ide gör
Konmasun dirsın derûn-ı hâtıra Yahyâ gubar

(Târ: İplik / Mâr: Yılan)

52 /6

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Subh-dem beççelerine ki gıdâ vire hezâr
Benzer o mutrıba kim ala ele mûsikâr
- 2 Meger ayagina yüz sürmek umar bir servün
Tolanur gülşenün etrâfını turmaz enhâr
- 3 Aşiyân mahfelidür var ise gül câmi inün
Hem-zebân bir nice tıfl andan olur nagme-güzâr
- 4 Lâle dâg-ı siyehin saklayamaz bir hafta
‘Âşık elbette ider sûz-ı derûnın izhâr
- 5 Vakt-i güldür gelinüz fırsatı fevt itmeyelüm
Sanmanuz kim bize bâkî kala eyyâm-ı bahâr
- 6 **Gül** ü **mül** bezmine meyl itme sözüm tut
Yahyâ Ne cefâ-dîde-i hâr ol ne gam-âlûd-ı humâr

(Gül: Sevgili / Mül: Şarap)

65 /5

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Gîsûlarun dil almaga tedbîr itdiler
İki belûkle âlemi teshîr itdiler
- 2 Sâkî-i bezmün aldılar âhir ayagını
Sofî vü şeyh savma'ada el bir itdiler
- 3 Birisi sübha aldı ele biri câm-ı mey
Gûyâ ki rind ü zâhidi tahyîr itdiler
- 4 Ol iki zülf ayak tolayup bî-sebeb dile
Bir bî-günâhı beste-i zincîr itdiler
- 5 Çeşmi agardı aglamadan kaddi oldu **lâm**
Yahyâ'yı tâzeler **gam** ile pîr itdiler
(Lâm: Arapçada bir harf / Gam: Üzüntü)

66 /5

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Çeşm-i hûnînum hayâlün şâhını i'zâz ider
Her gelişde bir kumâş-i sürh pâ-y-endâz ider
- 2 Kim kaçır yalvarmadan dil-dâra ammâ neylesün
A şık-ı şeydâ niyâz itdükçe dil-ber nâz ider
- 3 Sen hemân künc-i niyâzı bekle ey güncişk-i dil
Şâh-bâzun çünkü evc-i nâzda pervâz ider
- 4 Sırr-ı aşkı bülbül-i şeydâ niçün fehmi itmeye
Kanda bir agzı açık varsa anı hem-râz ider
- 5 Az çok neylerse Yahyâ lutfidur ihsânıdur
Dime ol meh-rû **cefâyı** çok **vefâyı** az ider

(Cefâ: Sıkıntı / Vefâ: Ahdinde durma)

67 /1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Yâr açup mir'âtı bakdukça açılmış **gül** sanur
Aks-i la'lin sâgar-ı la'line konmuş **mül** sanur
- 2 Gûşe-i destârda sünbül görüp meftûn olur
Dil anı tarf-ı külâhından çıkan kâkûl sanur
- 3 Çîn harâcî zülfinün bir târına olmaz bahâ
Müşterî olur dil-i şeydâ anı sünbül sanur
- 4 Nagmeler eylerken ol mahbûb-ı zîbâyı gören
Şâh-ı gülde bir yire gelmiş gül ü bülbül sanur
- 5 Tâze güllerle görüp Yahyâ nihâl-i gülşeni
Meyl ider bî-ihitiyâr ol ârızı kâkûl sanur
(Gül: Sevgili / Mül: Şarap)

68 /1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Hem-râh idüp adûları hoş-**hâl** ider yürür
Hâk-i reh-i mahabbeti pâ-**mâl** ider yürür
- 2 Ümmîdvâr vaslun önünce kaçır müdam
Seyr eylenüz ol lâle-ruhı âl ider yürür
- 3 Ahd eylemişdi gelmege eglendi gelmedi
Ol şâh-ı hüsn gelmede ihmâl ider yürür
- 4 Ol şâhı âh u nâle yürütmez belâ budur
Varur rakîb yanına idlâl ider yürür
- 5 Hicriyle bî-karâr idügin yâre arz için
Yahyâ sirişk-i çeşmini irsâl ider yürür

(Hâl: Durum / Mâl: Servet)

71/1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Rûy-ı zîbâsında dil-dârun ki müşgîn **mû** biter
Benzer ol gülzâra etrâfında anber **bû** biter
- 2 Nahl-i güldür kâmetün ey gonçe-i bâg-ı vefâ
Kudret-i Hak ile ammâ anda şeftâlû biter
- 3 Kâmetün nahlini dâ'im ideyin hâtır-nişân
Ey gül-i pâkîze-dâmânum gönülden o biter
- 4 Gerçi merhemdür nigâh-ı lutfi yârün yârâna
Sanma ammâ zahm-ı tîg-i gamze-i câdû biter
- 5 Yâre Yahyâ gül disem gülmez açılmaz bir zamân
Görmedüm ol gonçe-i ra'nâ gibi mahbûb-ı ter

(Mû: Kıl / Bû: Koku)

77 /1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Hum içre cûş ider mey-i pür-**şûr** mest olur
Bezm ehlini yıkar bu ne pür-**zûr** mest olur
- 2 Şemşîr elinde fitne vü âşûba başladı
Çeşmi de gamzesi gibi meşhûr mest olur
- 3 Aldanma çeşm-i dil-beri gördünse nâ-tüvân
Ey dil sakın ki bir gün o mahmûr mest olur
- 4 Döymezi Kelîm şa'sa'a-i câm-ı vasluna
Bir lem'ası tokunmagile Tûr mest olur
- 5 Şâyed ki bir tevâzu'-ı mestâne eyleye
Yahyâ kaçan o dil-ber-i magrûr mest olur

(Şûr: Şarab / Zûr: Kuvvet)

78 /5

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 Ebrû vü müjen tîg-i cefâ tîr-i kazâdur
Ol kâkül-i pür-çîn ise emvâc-ı belâdur
- 2 Aşûb u fitendür hat u hâlün senün ey mâh
Ol gamze-i hûn-rîz ise bir hışm-ı Hudâdur
- 3 Zülf-i siyehün dâm-ı giriftârî-i uşşâk
Bîmâr gözün derd-i derûn-ı zu'afâdur
- 4 Zehr akmada her bâr rakîbünse yüzünden
Her bir sözi öldürmese de câna cefâdur
- 5 Çün hükm-i kazâdur bu **cefâlar** bu **belâlar**
Yahyâ'ya düşen cân ile teslîm ü rızâdur

(Cefâlar: Sıkıntılar / Belâlar: Eziyetler)

88 / 1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Düş hâke dirse `âşıkına dil-**beri** düşer
Ferş-i kadem ider yüzün âdem **yeri** düşer
- 2 Bir iki günde lâle-i mey-hârı seyr idün
Ditrer ayagı turmaz eli sâgarı düşer
- 3 Irgürse bâga bu yürüyüşden haber nesîm
Endâm-ı bîde lerze gelür hançeri düşer
- 4 Yüz yire koyup aglar işüğünde ehl-i derd
Devlet anun ki kapuna sîm ü zeri düşer
- 5 Yahyâ gibi fütâde olursa gören nola
Hûb olıcak metâ' ana çok müşterî düşer

(-ber: Alan / Yeri: Mekanı)

93 /1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Eyler **nevâ** hezâr nesîm-i bahâr eser
Hoşdur **hevâ**-yı bâg güzel rûzgâr eser
- 2 Yârün ayagı tozına ugrar meger sabâ
Gülzâra armaganla gelür müşg-bâr eser
- 3 Bir hisse alıgör nefehât-ı cemâlden
Hakkun nesîm-i rahmeti leyl ü nehâr eser
- 4 Dil bî-karâr olursa da hemvâre gam degül
Dilde hevâ-yı aşk hele ber-karâr eser
- 5 Yahyâ dil-i fakîri yakan eylesün hazer
Ahı yili eserse eger pür-şerâr eser

(Nevâ: Lutfetmek / Hevâ: Hava)

94/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gamze-i dil-ber ki çeşm-i mestine **nâz** öğredür
Sanki bir sayyâd-ı mâhirdür ki şeh-**bâz** öğredür
- 2 Gonce tıflı bülbülün feryâdına gülse nola
Dâye-i ebr-i bahârî anı tannâz öğredür
- 3 Mutrib-ı bezm-i bahârî gülden idüp dâ'ire
Andelîbe her seher her şeb ser-âgâz öğredür
- 4 Itdürür `aşkun dile zülfünden ebr-i dili hayâl
Pehlevândur kim terâzû ile cân-bâz öğredür
- 5 Câna te'sîr itdi Yahyâ ol cevânun nagmesi
Korkarın kim anı bir nâ-sâz nâ-sâz öğredür

(Nâz: Cilve / -bâz: Oynayan)

97 /1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Dahı var devr-i güle eldeki câm-ı **meyi** gör
Ni`metün kadrini bil himmet-i **pey**-der-peyi gör
- 2 Şu`le-i dâğ ile gönli büyüdi abdâlun
Nola magrûr ise başındaki tâc-ı Keyi gör
- 3 Rind isen kürki içinden giyegör kim bana
Kodı mı giymege sincâbını düzd-i deyi gör
- 4 Arz ider hâlini dinler bulıcak `âşık-ı zâr
Nice inler nice feryâdlar eyler neyi gör
- 5 Kim anar yolına cân virdüğünü ey Yahyâ
Unudurlar seni bî-çâre hemân ölmeyi gör

(Mey: İçki / Pey: Nişan)

101/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Bîm-i **reh** bilmez şeb-i târîkde tehnâ gelür
Senden ey **meh**-rû hayâlün bana bî-pervâ gelür
- 2 Gönderürsün yüz bin istignâyla düşnâm-ı telh
Sanma düşnâm ile senden bana istignâ gelür
- 3 Cânına tokunmayınca bilmez âdem noldugun
Tîr-i dil-dûz-ı mahabbet şöyle nâ-peydâ gelür
- 4 Benzer ey pîr-i mugân rez duhterine bulaşur
Kûyuna `âkil varan erbâb-ı dil şeydâ gelür
- 5 Cân çekişmekde kapunda her gelen Yahyâ gibi
Fitne vü âşûbı artırma şehâ gavgâ gelür

(Reh: Yol / m-Meh: Ay)

109 /1

Müfte`ilün mefâ`ilün müfte`ilün mefâ`ilün

- 1 Sâgar-ı nâz u şîveyi ol iki çeşm-i **meste** vir
Hançer-i hışm u kîneyi gamze-i tîz-**deste** vir
- 2 Gülşen-i dehrden yeter bana o gonce bâgbân
Yok dime isteyenlere gülleri deste deste vir
- 3 Biz dimezüz ki mihrveş câm-ı zer olsun ey felek
Sen bize mâh-ı nev gibi bir kadeh-i şikeste vir
- 4 Mest-i müdâm-ı la`linem gayr ile görme bir beni
Sana sözüm bu sâkiyâ bâdeyi mey-pereste vir
- 5 Mest-i şarâb-ı aşkdur zülfüne bagla gönlünü
Şâhne-i gamzesine Yahyâ anı dest-beste vir

(Meste: Sarhoş / Deste: Eline)

122 /1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Güle baksan yüzime dildeki âteş **gül** olur
H ışm idersen tutuşur cümle vücûdum **kül** olur
- 2 Dil-i dem-besteyi bülbül gibi gûyâ itdi
Leb-i la`lün ne 'aceb neş'esi zîbâ mül olur
- 3 Ateş-i cân ile ahum tütünün seyr eyle
Gülşen-i gamda da şûhum gül olur sünbül olur
- 4 Mâ'ilin ol gül-i ra`nâya ki öpmek dilesem
Almadın bûsesin iki yanagı gül gül olur
- 5 Gonceveş yâr sükût itse kayırmaz Yahyâ
Gül gibi câm-ı şarâbı göricek bülbül olur

(Gül: Çiçek Çeşidi / Kül: Yanan şeylerden arta kalan toz parçaları)

127 /1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Bir iki şeftâlû ruhsârundan ey dil-**dâr** vir
Zînet-i gülzârdur zîrâ nihâl-i **bâr**-ver
- 2 Ey tabîb-i cân u dil senden vardur derdüme
Lutf ile tiryâk yâ hışm ile zehr-i mâr vir
- 3 Öykünürmüş tûtî-i gûyâ şehâ güftâruna
Buldugın söyler mi `âkil ana birâz âr vir
- 4 Duhter-i rez mümkün olmaz mı `aceb ey mey-fürûş
Bir zamân sabr eylerüz tek lutf idüp ikrâr vir
- 5 Müşterî Yahyâ metâ`-ı vasla nakd-i cân ile
Yâ ilâhî hâ'ib ü hâsir koma bâzâr vir

(-dâr: Tutan / -bâr: Saçan)

140 /1

Mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün

- 1 Nizâr olmuş tenün görmekle Leylâ sana **râm** olmaz
Hümâ saydına târ-ı ankebûd ey Kays **dâm** olmaz
- 2 Zamân-ı işreti fevt itmek olmaz fırsat eldeyken
Hemîşe meclis âmâde hemîşe elde câm olmaz
- 3 Kemîne benden olmak âşıkâ baht u sa`âdetdür
Sana ey pâdişâh-ı hüsn kim kem-ter gulâm olmaz
- 4 Nihâyet bulmaz ol yâr-i güzînün hüsnî evsâfi
Hadîs-i hattı bitse kıssa-i zülfî tamâm olmaz
- 5 Zebân-ı sükkerîninden o şûhun va`de-i vaslın
I şidüp didi Yahyâ böyle bir şîrîn-kelâm olmaz

(Râm: İtaatli / Dâm: Tuzak)

143 /3

Mef`ûlü fâ`îlâtü mefâ`îlü fâ`îlün

- 1 Zühd ü riyâ metâ`ını yârâna satmanuz
Anlara ol kumâş çıkışmaz uzatmanuz
- 2 Az âb u tâb virmedi bezm-i mahabbete
Mecnûn-ı nâ-murâdı da yâbâna atmanuz
- 3 Besdür ruh u lebi bize anman **gül ü mülî**
Billâh câm-ı ayşımuza zehr katmanuz
- 4 Rez duhterini sâkî-i devrâna buldurun
Böyle şeb-i dırâzda gussayile yatmanuz
- 5 Ham itdünüzdi kâmet-i Yahyâ'yı yâ gibi
Lâyık mı tîrveş anı yâbâna atmanuz

(Gül: Sevgili / Mül: Şarap)

152/1-2-3-4-5-6

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`ûlün

- 1 Bir **sencileyin** nahl-i gül-i **nâz** ele girmez
Bir **bencileyin** bülbül-i dem-**sâz** ele girmez
- 2 Bir **sencileyin** serv-i ser-efrâz bulunmaz
Bir **bencileyin** fâhte-pervâz ele girmez
- 3 Bir **sencileyin** sırr-ı mahabbet bilür olmaz
Bir **bencileyin** hem-dem-i hem-râz ele girmez
- 4 Bir **sencileyin** gözleri şeh-bâz olur mı
Bir **bencileyin** sayd olunur bâz ele girmez
- 5 Bir **sencileyin** kim bula Yahyâ gibi bir kul
Bir **bencileyin** dâ`î-i mümtâz ele girmez
- 6 Bir **sencileyin** medhe sezâ pâdişeh olmaz
Bir **bencileyin** mansıba pervâz ele girmez

(Sencileyin: Senin gibi / Bencileyin: Ben gibi; Nâz: Cilve / -sâz: Yapmak mastarının emir kipi)

163/ 1

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 Ruhsâruna cânâ düşer ol sünbül-i gül-**pûş**
Zîbâ yaraşur hak bu ki ol hâl-i binâ-**gûş**
- 2 Bir câm ile yâd itse eger sâkî-i meclis
Eylerdi gönül gussa-i devrânı ferâmûş
- 3 Tâ haşr günü göz yuma şâhum dü cihândan
Bir gice seni hâbda kim itse der-âgûş
- 4 Öykündi meger kim dehen-i tengüne gonce
Bir sille urup agzına bâd eyledi hâmûş
- 5 Çıkmazdı bu denli dür-i nâ-yâb kenâra
Yahyâ'nun eger bahr-i dili eyle

(Pûş: Örtmek / Gûş: İşitmek)

167/1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Hâcınun maksûdı Ka'be bana **kûyundur** garaz
Fikri cennet zâhidün uşşâka **rûyundur** garaz
- 2 Mülk-i Çîni itseler temlik makbûlüm degül
Bana ancak çîn-i zülf-i müşg-bûyundur garaz
- 3 Dâ'imâ deşt-i beyâbân-ı talebde gezmeden
Ey gazâl-i turfa çık kim cüst ü cûyundur garaz
- 4 Bir yire cem'olmadan her gûşede erbâb-ı dil
Bahs-i evsâf-ı cemâlün güft ü gûyundur garaz
- 5 Gonceyi vasf eylese Yahyâ dehânundur murâd
Sümbül-i hoş-bûyı medh eyleser mûyundur garaz

(Kûyundur: Mahallendir / Rûyundur: Yüzündür)

169 /1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Bağrınun yağın eritdi subha dek akıtdı **dem'**
Yâr önünde çok tenezzül eyledi dün gice **şem'**
- 2 Bâd tahrîk ideli zülfün perîşândur gönül
Ol perîşânı ele al pâdişâhum eyle cem'
- 3 Na'l-kes dir yâr nice dinlemez âdem sözün
Kâşki olsa vücûdum başdan ayaga sem'
- 4 Feyze isti'dâd lâzım olmasa mânend-i bedr
Himmet-i mihr ile her kevkeb virürdi nûr u lem'
- 5 Câna sultân-ı mahabbet eyledi Yahyâ hücum
Kal'a-i ârâm u hısn-ı sabrı itdi kal'u kam'

(Dem: Gözyaşı / Şem: Mum)

170/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Halka halka zülfi dâm u iki hâli iki zâg
Mürg-i dil sayd itmege ben gösterüp kurmış duzâg
- 2 Eşk-i dîde cûy güller **dâg** gülbünler elif
A şık olmuşdur benüm gibi meger bir sebze **bâg**
- 3 Lutf idüp çekdün elifler sîne-i bî-kîneme
Oldı ammâ kim hasûdun cânına her biri dâg
- 4 Lâleyi hayli perîşân-hâl gördüm bâgda
Eylemiş sevdâ-yı zülfün anı muhtelü'd-dimâg
- 5 Meclis olmaz kim o şâh için yanup yakılmaya
İltifât idüp nola Yahyâ'yı eylerse cerâg

(Dâg: Orman / Bâg: Meyve bahçesi)

181/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Rüstem-i aşkun zebûnı olmaduk bir **ferd** yok
Hâsılı anunla gönlümce tutuşmuş **merd** yok
- 2 Kays çekmiş derd-i aşkı ana da irişmedüm
Kime takrîr ideyin hâl-i dili hem-derd yok
- 3 Cûybâr-ı aşkdan feyz alımaşsun sofiyâ
Sende nîlüfer gibi mâtâm rûy-ı zerd yok
- 4 Germ ü serdin çekmeyenler `âlemün âdem midür
Vâ`izâ hiç sende eşk-i germ ü âh-ı serd yok
- 5 Göz yaşın Yahyâ düketdi âha tâkat kalmadı
Serv-i nâzum çık salın kûyunda gil yok gerd yok

(Ferd: Tek kişi / Merd: Erkek)

182/1

Mefâ`ilün fe`ilâtün mefâ`ilün fe`ilün

- 1 Penâh olursa nola mihr ü mâha **sâye-i** `aşk
Bülend mertebedür mihrün ile **pâye-i** `aşk
- 2 Hezâr şîri bu deştün zebûn-ı pençesidür
Ne şîr virdi `aceb tıfl-ı câna dâye-i `aşk
- 3 Revâc komadı bâzâr-ı germ-i hurşîde
Derûn-ı dilde ki kondı hamîr-i mâye-i `aşk
- 4 Egerçi mihrün ile toldı zerre zerre vücûd
Henüz alınmadı ey şâh-ı hüsn vâye-i `aşk
- 5 Hemân o şâhdan eksükligün dile Yahyâ
Tamâm ider seni de derd-i bî-nihâye-i `aşk

(Sâye: Gölge / Pâye: Rütbe)

187 /1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Bunca feryâd eylerüm feryâd-res bir **ferd** yok
Bu harâb-âbâdda benzer ki [hîç] bir **merd** yok
- 2 Bu dil-i pür-derdile hem-hâl olur `âşık kanı
Hâl gâyet müşkil oldu derd çok hem-derd yok
- 3 Mâ-melek bir cânı var bin cân ile eyler nisâr
Şimdi yârân içre Yahyâ gibi bir cömerd yok

(Ferd: Tek kişi / Merd:)

202/1

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Düşer mi sana ey dil dâ'im ümmîd-i **vefâ** itmek
Güzeller şânıdur gâhî vefâ gâhî **cefâ** itmek
- 2 Safâdan gayrı ben âlemde hîç (bir)nesne bilmezdim
Beni ey aşk senden oldu gamla âşinâ itmek
- 3 Egerçi pençe-i hûşîdsin tâb-ı melâhatle
Bizümle nice bir câna ırakdan merhabâ itmek
- 4 Ne`âlemdür ne hazzdur bir müferrah cây-ı hurremdür
Muvâfık bir iki yârân ile ayş u safâ itmek
- 5 Devâm-ı devlet-i Sultân Murâdı isterüz
Yahyâ İnâyet Hazret-i Allâh'dan bizden du`â itmek
- 6 Sözünde dâverâ insâf odur kim başka âlem var
Suhan mir'âtini ancak olur `âlem-nümâ itmek
- 7 Nice pâkîze ma`nâlar hayâl itmek olur ammâ
Nice mümkün şeh-i devrân gibi nâzûk-edâ itmek

(Vefâ: Ahdinde durma / Cefâ: Sıkıntı)

204/5

Mef`ülü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Adem sayılmaz oldu kapunda gedâların
Yok mı hisâbı pâdişehüm mübtelâların
- 2 Dil gitdi gerçi yirine kondı hezâr gam
Biri gider biri gelür oldu belâların
- 3 Dil pür-heves nesîm-i bahâr ise hoş-nefes
Çık bâga kim güzelliği vardur hevâların
- 4 Cân nakdini alup unıdurlar **revâ** mıdur
Resm-i **vefâ**ı bilmediği dil-rübâların
- 5 Yahyâ'dan özge kimseye tek eyleme vefâ
Kâ'ildür ol ne denlü olursa cefâların

(Revâ: Layık / Vefâ: Ahdinde durma)

207/2

Mefâ`ilü mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Sunaldan sâkî-i mihnet bana peymâne-i aşkun
Benüm ol rûz u şeb medhûş olan mestâne-i aşkun
- 2 Şarâb-ı pendî **gûş** itmez ümîd-i akl u **hûş** itmez
Esîr-i zülf-i müşgînün olan dîvâne-i aşkun
- 3 Zarar virmez ana seyl-i sirişk-i âşık-ı şeydâ
Esâsı seng-i gamla muhkem olmuş hâne-i aşkun
- 4 Benüm ol câm-ı la`l u gûşe-i ebrû hayâliyle
Mukîm-i künc-i derdün sâkin-i mey-hâne-i aşkun
- 5 Cefâ taşıyla yıkmışdun dil-i Yahyâ'yı sultânım
Dahî âbâd olunmaz mı `aceb vîrâne-i aşkun

(Gûş: İşitmek / Hûş: Akıl)

218/2

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Sünbüllerünçün oldı perîşân dimâg-ı dil
Zâhir olursa lâle-sıfat nola dâg-ı dil
- 2 Gül-ruhların mahabbeti düşdi derûnıma
Her dem bahâr olursa nola **bâg** u **râg**-ı dil
- 3 Yakdı fetîl-i dâgumı ol âteşin izâr
Irince rûz-ı haşr söyünmez çerâg-ı dil
- 4 Ab-ı revân-ı hançer-i hûn-rîz-i yâr ile
Güller bitürdi hurrem olup yine bâg-ı dil
- 5 Mühr urdı dâg-ı gam göricek aşkun ile pür
Bir dahı mümkün olmadı Yahyâ ferâg-ı dil

(Bâg: Üzüm bahçesi / Râg: Çimenlik)

220/2

Müstef`ilün müstef`ilün müstef`ilün müstef`ilün

- 1 Gitmez önünden gerçi kim bülbüllerün evrâk-ı gül
Ben bildigüm budur hele pervânedür üstâd-ı gül
- 2 **Gül** meclisinde dâ'imâ bülbül şetâret itmede
Pervâne-i bî-çâreyi nâr-ı mahabbet itdi **kül**
- 3 Bir bî-güneh pervâneyi yakdı diyü şem`i görün
Pâyında kayd-ı âhenîn boynunda pîç-â-pîç gull
- 4 Lutf eyle gel gam-hâneyi reşk-i gülistân idelüm
Ben ebrveş aglayayım sen gül gibi ey gonce gül
- 5 Yahyâ şarâb-ı şevk ile peymâne-i dil pür olur
Sâkî gelince meclise destinde tolu câm-ı mül

(Gül: Sevgili / Kül: Yanan şeylerden arta kalan toz parçaları)

222/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gamze özler dil yâ kâkül ikiden hâlî degül
Tîg lâzım ana yâ gull ikiden hâlî degül
- 2 **Câm**-ı mey dönmezse **gam** bulmaz nihâyet sâkiyâ
Devrdür yâhûd teselsül ikiden hâlî degül
- 3 Dil-berâ ruhsâr-ı rengînünde hâl-i `anberîn
Müşg-i terdür yâ karanfûl ikiden hâlî degül
- 4 Bâde-i nâz ile ser-hoşsun ya câm-ı meyle mest
Ey nigâr-ı şûh u şen-gül ikiden hâlî degül
- 5 Yâ irem kaddine Yahyâ yâhud olam pây-mâl
Yâ terakkî yâ tenezzül ikiden hâlî degül

(Câm: Cam / Gam: Üzüntü)

226/4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 İydı ehl-i gülşenün nev-rûzdur kim her nihâl
Bir yeni câmeyle eyler gül gibi arz-ı cemâl
- 2 Gül çıkar devletle izzetle zümürdür tahtına
Eyler erkân-ı çemen pây-ı serîre rûy-mâl
- 3 Devr ider ol ıydgehde câ-be-câ dolâblar
Ya`ni devr-i şevkdür dillerde olmasun melâl
- 4 Mehd-i şâh üzre binüp etfâl-i gonce **şâd**-kâm
Anları tahrîkde der-kâr olur **bâd**-ı şimâl
- 5 Biri birine mukâbil iki tâze nahl-i gül
Karşu karşu salınur iki cevân-ı bî-misâl
- 6 Mihter-i üstâdîdur ol `ıydgehün `andelibi
Rûz u şeb pür şevkdür Yahyâ ana gelmez melâl

(Şâd: Sevinçli / Bâd: Rüzgar)

228/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 **Yâr** gülşenden gelür gördüm başında var gül
Ol nihâl-i tâzeyeye olmaz mı âyâ **bâr** gül
- 2 Minnetüm sâkîyedür ben bâgbânı bilmezem
Var mı câm-ı mey gibi âlemde bir bî-hâr gül
- 3 Gonc-i ra'nâya bülbül itdi `arz-ı iştiyâk
Bülbül-i şeydâya meylin eyledi izhâr gül
- 4 Leşker-i ezhârı cem`itdi şehen-şâh-ı bahâr
Kad keşîde nahl sancak-dârdur ser-dâr gül
- 5 Hürrem olmasun mı Yahyâ gülsitânun gülleri
Nazmınun itdi redîfin Hazret-i Hünkâr gül

(Yâr: Sevgili / Bâr: Yük)

229/1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Sâkî-i bezmün alınmadı elinden câm-ı **mül**
Kopmadı şâh-ı gül-i ümmîdden bir dâne **gül**
- 2 Bâd-ı gayretle çıkup ben sana göz açdırmazam
Gel yakup ey kevkeb-i bahtum vücûdum itme kül
- 3 Ben gözüm üzre yaşum şeb-nem gibi itmek nisâr
Tek hemân güller gibi sen şâd olup ey gonce gül
- 4 Arız-ı rengînünün hergiz misâlin görmedüm
Suları gözden geçirdüm gerçi kim mânend-i pül
- 5 Şâm-ı vaslun isterüm Yahyâ dırâz oldugunı
Zülf-i yâri ohşayup dâ'im dirüm yâ leyl tul

(Mül: Şarap / Gül: Bir çeşit çiçek)

232/1

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Ol dem degül midür ki ese rûzgâr- ı **vasl**
Vakt olmadı mı kim ire **fasl**-ı bahâr-ı **vasl**
- 2 Vîrâne oldu hâne-i dil eylesen nola
Ben âşık-ı kemîneni gencîne-dâr-ı vasl
- 3 Zülfün gibi uzun gelür ey meh leyâl-ı hicr
Az görünür ruhun gibi bana nehâr-ı vasl
- 4 Hayf u dirîg bezm-i ezelde sunulmamış
Erbâb-ı tab`a câm-ı mey-i hoş-güvâr-ı vasl
- 5 Yahyâ giderse komasa hâşâk-ı gussayı
Gülzâr-ı dilde olsa revân cûybâr-ı vasl

(Vasl: Kavuşma / Fasl: Bölüm)

233/1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Bâ`is-i fitne hemân kâkül-i pür-**pîç** degül
Deheni yog idecekdür neçemuz **hîç** degül
- 2 Safha-i sînemi bir vech ile çizdüm ki görüp
Ehl-i takvîm didi bildigümüz zîc degül
- 3 Geçme meyden işidüp pendini şeyh-i şehrün
Bir iki gün hele `ays eyle dahı giç degül
- 4 Ne revâ âşıkı ugratmayasın dâ`ireye
Vâ`izâ mes'ele-i aşkî bu tahrîc degül
- 5 Ser-girân eyledi Yahyâ'yı humâr-ı fîrkat
Sâkiyâ subh gelüp sâgarı sun iç degül

(Pîç: Büklüm / Hîç: Yok olan)

237/2

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 El virse visâli bana dil-dâr elin öpsem
Bir devlete irsem yine hünkâr elin öpsem
- 2 Ruhsârımı zerd itdi **gamı** kâmetümi **ham**
Hâtem gibi bâri hele her bâr elin öpsem
- 3 Bir bûse ricâ eyledüm âzürde-dil olmuş
Afv itse günâhum benüm ol yâr elin öpsem
- 4 Pâ-bûs ricâ eylesem ol şâh-ı cihândan
Lutf eylemege eylese ikrâr elin öpsem
- 5 Nerm eylese Yahyâ o cevânun dil-i sahtın
Bir himmet ider şeyh-i mededkâr elin öpsem

(Gam: Keder / Ham: Olgunlaşmamış)

239/1

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

- 1 Anber hatın ögdüm tama`-ı **hâma** düşürdüm
Dil mürgini kurtulmayacak **dâma** düşürdüm
- 2 Kûyında yitirdüm dili gâyet elemüm var
Gûyâ tolı esrâr ile bir nâme düşürdüm
- 3 Gördüm ki düşer güllere gülzârda şeb-nem
Ben gönlümi ol `ârız-ı gül-fâma düşürdüm
- 4 Gül şevkine bülbüller ider nâle vü feryâd
Şûrîdeligi ben de o hengâma düşürdüm
- 5 Yahyâ dili ol zülf-i girih-gîre ki virdim
Gird-âb-ı gam u lücce-i âlâma düşürdüm

(Hâma: Defetmek / Dâma: Tuzak)

241/1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Bâde ile tûtî-i âl oldu **câm**
Eyleyelüm halka-i rindânı **dâm**
- 2 Tolısı dâ'im ola sâkîmizün
Lutfi bizi eyledi mest-i müdam
- 3 Ol iki zülf-i siyeh-ı `anberîn
Lâle-i ruhsâra olur iki lâm
- 4 Sâye sal üftâdelerün üstine
Seyre çık ey serv-kadd-i hoş-hırâm
- 5 Hâlini Yahyâ'nun idersen su'âl
Şâh-ı felek-kadre du'â subh u şâm
- 6 Dâver-i Dârâ-haşem-i dâdger
Hüsrev-i Cem-câh-ı Sikender-gulâm
- 7 Râm olup ecrâm-ı felek emrine
Devlet ü ikbâli ola müstedâm

(Câm: Cam / Dâm: Tuzak)

3.2.6. Cinas-ı Mükerrer

Cinaslı sözcüklerden birinin, ötekinin son hecesiyle ses ve yazılış bakımından aynı olan cinastır. Buna cinas-ı müzdevic de denir (Dilçin, 2009:477).

Dirheme kılma heves kim var anın sonunda hem
Eyleme dînâra meyli âhirinde nar var

Zatî

“Dirhem”: “gümüş para” anlamında; “hem”: “gam, keder” manasındadır.
“Dînâr”: “ eski para birimi” anlamında; “ nâr”: “ateş” manasındadır.

Ne izz ücâh u neseble ne kesb-i mâl ile dir
Fakat tefâhuru ehl-i dilin kemâl ile dir

Seyyid Vehbî

“Kemâl”: “olgunluk” anlamında; “mâl”: “mal” manasına gelmektedir.
Şeyhülislam Yahya Divanı’nda cinas-ı mükerrer sanatı örneğine rastlanmamıştır.

3.2.7. Cinas-ı Hat

Arap harlerine göre, cinaslı sözcüklerde, yazılışta yalnız nokta değişikliği olan cinastır. Buna cinas-ı hattî, cinas-ı musahhaf ve cinas-ı tashif de denir (Dilçin,2009: 479).

Ey Fuzûlî öldün efgân etmedin rahmet sana
Rahm kıldın halka efganıyla zahmet vermedin

Fuzûlî

“Rahmet”: “ yarlıgama”; “zahmet”: “ eziyet” anlamındadır. Arap alfabesine göre “ra” ve “ze” harfleri birbirinden bir nokta farklılığı ile ayrılır. Bu şekilde cinas-ı hat örneği oluşmuştur.

Şeyhülislam Yahya Divanı’nı Latin alfabesi üzerinden incelememizden ötürü bu sanatı incelenememektedir.

3.3. İştikak

Terim olarak, bedî’ tabirlerinden olup aynı kökten türeyen kelimeleri bir arada bulundurma sanatıdır. İştikakın sözlük anlamı “türeme”dir. Edebiyatta ise iştikak, bir kök ile o kökten türeyen veya asli manaları aynı köke bağlı bulunman yahut harflere ait şekil benzerliğinden dolayı aynı kökten türemiş gibi görünen sözlerin bir ifadede toplanmasından doğan sanatın adıdır. Ahmet Cevdet Paşa başta olmak üzere belagatçiler, şibh-i iştikakı cinastan saymaktadırlar. Şiirde iştikak sanatı ancak doğallığa dayanmak şartıyla makbul olur. Bu şekilde şairle, anlamı pekiştirirken aynı zamanda ahenkli bir anlatımı da sağlamayı amaçlamaktadır(Bayram,2006:159). İştikak da cinas sanatları içine girer. Yazılışları ve okunuşları aynı, fakat kökleri başka olan sözcüklerle yapılan sanata da şibh-i iştikak denir (Dilçin, 2009:483).

Aliterasyon ve asanons gibi seslere dayalı sanatlarla benzerlik gösterir. Farkı aynı kökten türemiş olmasıdır. Aşırıya gitmemek kaydıyla söze güzellik katar. Mana ikinci planda kaldığından söz sanatlarına dahil edilebilir. Şair belirli bir maksatla yaptığı için ise fikre bağlı sanatlardandır (Kocakaplan,2011:84).

Aşağıdaki örneklerde sırasıyla ‘Halık-mahluk’, ‘aşık- maş’uk’, ‘Haccac-hac’, kelimeleri aynı kökten türemişler ve şiirde daha ahenkli bir üslup oluşturmalarına yardımcı olmuştur.

Her ki görür **Halıkı** her lahzada **mahluk**dan
Aşkı hergiz ayrı görmez aşık u maş’ukdan

Ruşeni

Adını hacı koyup **Haccac** andan yahşidir
Bahs ile **hacca** giden çöllerde ser- gerdan olur

Fuzuli

‘Aşık oldur ma’şukun şevkinde ser-gerdan ola
‘ **Aşk**ıla buldum vefalar özge sohbet eyliyem

Ümmi Sinan

Hakk u insaf ile kan dökmeden ettin kanun
Oldu **batıl** işi cellad-ı leimin **battal**

Şinasi

Mahmur gözlerin bizi mest etdi şöyle kim
Mahşer gününde dahı ayılmaz **humar**ımız

Şeyh Galip

Yukarıdaki beyitlerde, özellikle Arapça kelimelerle yapılmış iştikak sanatı örnekleri görülmektedir. Arapça kelimelerle iştikak yapılabildiği gibi, Türkçe ve Farsça kelimelerle de yapılabilir. Ancak, yukarıdaki beyitler iştikakın bir söz sanatı olarak şiirde ahengi sağlayan unsurlardan olduğu için ilk bakışta göze çarpmaktadır (Macit,2005:17).

Şeyhülislam Yahya Divanı’nda iştikak örnekleri:

3 /5

Mef’ûlü fâ’ilâtün mef’ûlü fâ’ilâtün

- 1 Aşkun odına ey gül yanarsa cân-ı şeydâ
Her bir avuç küinden bir bülbül ola peydâ
- 2 Mülk-i dile o lebden hakkâ ki korkı vardur
Câ’iz ki bir şererden `âlem yana ser-â-pâ
- 3 Mey-hâne-i mahabbet mestânelerle toldı
Peymâneler pür oldı `ârif oturma tehnâ
- 4 Dil sâfdur kederden ammâ güler yüz ister
Hûb olmayana neyler âyîne-i mücellâ
- 5 Hâl-i ruhını gözler zülf-i siyâhın özler
Yahyâ **sevâd**-i çeşm ü kalbümdeki **süveydâ**

(Sevâd: Karaltı / Süveydâ: Siyahlık)

6/1

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

- 1 Ruh-ı dil-dârı **rengîn** vasf idersin ey dil-i şeydâ
Acebdür sözlerinden **reng** almazsa gül-i ra'nâ
- 2 Safâ-bahş olmada gülzârdan mey-hâne eksük mi
Kalur mı bûy-ı gülden bâg-bâna nûkhet-i sahbâ
- 3 Düşelden vâdî-i `aşka inen çok dil-rübâ sevdüm
Hele çok sevdüğümünden olmadum âzürde-dil kat`â
- 4 Cefâsı dil-berün `âyn-ı vefâdur ey gönül gör kim
Cefâlar ide ide Kaysı mecnûn eyledi Leylâ
- 5 Hevâ-yı `aşk u nâr-ı şevk u âb-ı çeşmün olmasa
Kim `âdem dir senün gibi ayak toprağına Yahyâ

(Rengîn: Renkli / Reng: Renk)

13/2

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ülün

- 1 Tûtî-sıfat ol câme-i sebzi giye cânâ
Bir söz yiri var mı bak a âyîneye cânâ
- 2 Uşşâk-ı perîşân-dile hiç **söylemez** oldun
Düşmen sana bir **söz** mi didi **söyleye** cânâ
- 3 Bir kez dimedün kandadır ol `âşık-ı mehcûr
Bilsem bu cefâya ne sebep var diye cânâ
- 4 Hep itdüğümüz zühd ü riyâ bî-meze oldı
Düşdük heves-i la'l-i lebünle meye cânâ
- 5 Ey gam yidi vassâf-ı lebün oldı çü Yahyâ
Şimden girü tûtî gibi sükker yiye cânâ

(Söylemez: Kelâmı ifade etmemek / Söz: Kelâm / Söyleye: Kelâmı ifade etmek)

14 /2

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Cânı kullâb-ı ser-i zülfün çeker senden yana
Gûşe-i çeşmün ne var olsa eger benden yana
- 2 Gonçe-i la'lün **gül-i** rûyun görenler neylesün
Ey boyı servüm varup bir dahı **gülşenden** yana
- 3 Ol sehî kaddi görenler hançer-i zerrîn ile
İltifât itmez çemende serv ü sûsenden yana
- 4 Zâhidi tercih ider mi rinde sâhib-tab` olan
Dinledüm güftârını vâ'iz de gevdenden yana
- 5 Korkarın Yahyâ ki pûlâd olsa da te'sîr ider
Tîr-i âhun kim vara ol kalbi âhenden yana
(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülşen: Gül bahçesi)

21 /1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Himmet-i sultân-ı **`aşkun** ey şeh-i `âlî-cenâb
Çeşme-i çeşmine **uşşâkun** getürdi yine âb
- 2 La'l-i nâbun hâke saldı cür`aveş `âşıkları
Itidi bir bezm ehlini bir katre mey mest-i harâb
- 3 Gelme ey hatt-ı siyeh la'liyle ben hoş-hâl iken
Nâ-mülâyimdür bilürsin meclis-i meyde kitâb
- 4 Kandadur diyü nola sormazsa dil-ber hâlümü
Kanda kem-ter zerre-i nâ-çîz kanda âftâb
- 5 Vasf-ı hatt-ı yâr Yahyâ şöyle te'sîr eylemiş
Hâme refât eyledükçe geldi bûy-ı müşğ-i nâb

(Aşk: Çok sevme / Uşşak: Aşıklar)

22 /3

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 Gün gibi tulû' itdi bu şeb necm-i hidâyet
İyd itdi şeb-i kadre irüp ehl-i velâyet
- 2 Kürsiye çıkup meclise envârını yaydı
Şeyhüm o gözüm nûrı o hurşîd-i sa`âdet
- 3 Nâkışları **tekmîl** nedür ehl-i **kemâle**
Bedrile hilâlüm benüm ol şems-i kerâmet
- 4 Bir sencileyin zerre-i nâ-çîze ne yetmez
Ol mihr-i cihân-tâb u ziyâ-güstere nisbet
- 5 Yahyâ hazer it pâyı kilîmünden uzatma
Mestâne misün sen de nedendür bu harâret

(Tekmil: Kemâle erdirmek / Kemâl: Olgunluk)

23 /1

Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ûlün

- 1 **Mestâne** nighle beni bir kec-küle-i mest
Mest eyledi te'sîr idermiş nigh-i mest
- 2 Pür cürm ise de ta'nı ko ey zâhid-i hod-bîn
Bî-`ayb u riyâdur hele cürm ü güneh-i mest
- 3 Bilmez yolunu hânkâhun rind-i mey-âşâm
Sapmaz der-i mey-hânedi elbette reh-i mest
- 4 Arâm idemez gûşe-i gülzâra da varsa
Mey-hânedi bir hum dibidür tekyegeh-i mest
- 5 Yahyâ ne aceb nâz şarâbına düşünmüş
Ol gamze-i mahmûr o çeşm-i siyeh-i mest
(Mestâne: Sarhoşcasına / Mest: Sarhoş)

31/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Çeşm mest gamze mest ol gözleri fettân mest
Olmasun mı bezm-i `aşkun hem-demi her an mest
- 2 Bana bir hâlet gelür kim bezm-i **gülşen** sanurum
Gül gibi çâk-ı giribân eylese cânân mest
- 3 Cân figân u nâle eyler ten yolında hâksâr
Bâde-i `aşkıyla yârün oldı cism ü cân mest
- 4 Ehl-i bezme câm-ı la`li şöyle te'sîr itdi kim
Bâde-i pür-şûr mest ü sâgar-ı gerdân mest
- 5 Pâdişehün korkarum irer mübârek gûşına
Bülbül-i şûrîde Yahyâ itmesün efgân mest

(Gülşen: Gül Bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

34/2

Müstef ilâtün müstef ilâtün

- 1 Oldı bu denlü âşûba bâ`is
Rez duhteridür ümmü'l-habâ`is
- 2 **Hâdis** olalı hatt-ı `izârun
Rûy-ı cihânı tutdı **havâdis**
- 3 Bir sohbet itsek ey rûh-ı sâni
Câm-ı mey olsa arada bâ`is
- 4 İnsâf odur kim fenn-i cefâda
Yokdur senünle ey gonce bâhis
- 5 Terk itse Yahyâ cismi metâ`in
Kûyun itidür ol zâde vâris

(Hâdis: Yeni / Havâdis: Yeni sözler)

35 /2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Senden olmazsa `inâyet hâl yâ Mevlâ ne güc
Emr-i dîn gâyet de müşkil âh bu dünyâ ne güc
- 2 **Öldür**ür mi âkibet ben rû-siyâhı bu hicâb
Ölmek âsândur velîkin haclet-i ukbâ ne güc
- 3 Sâkiyâ mey sun ki `aşk-ı yârdan bî-tâkatüm
Evveli âsân göründi âhiri ammâ ne güc
- 4 Mürşid-i pâkûn hemân pâyına düş var ey gönül
Cümle düşvâr işleri âsân ider ana ne güc
- 5 Bir nazarla topragı bî-şekk iderler kîmyâ
Feyz-i isti`dâd lâzımdur velî Yahyâ ne güc

(Öldür-: Bir kişinin canına kast etmek / Ölmek: Can vermek)

38/2

Mefâ`ilün fe`ilâtün mefâ`ilün fe`ilün

- 1 Gönül açılmaz irişmez derûna râhat-ı rûh
Seherde lâle gibi içmeyince câm-ı sabûh
- 2 Bahâr irişse olur her şükûfe bir **miftâh**
Kilîd-i `işreti gülşende kılmaga **meftûh**
- 3 Yudum elümi şarâb-ı mecâzîden tevbe
Be-hakk-ı câm-ı hakikat be-hak-ı rûh-ı nasûh
- 4 Olursa tîg-i firâkıyla şerha şerha tenüm
Nigâra derd-i derûnum olup durur meşrûh
- 5 Tenine yâre urup tîg-i hicr ile Yahyâ
Şehâ ölümlük olaldan rakîb olur mecrûh

(Miftâh: Açan alet / Meftûh: Açılmış)

40 /4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Hûn-ı eşkinden olupdur bülbülün her âb sürh
Bâgda olsa aceb mi sünbül-i sır-âb sürh
- 2 Ol şeh-i âlem kimün kanına girmişdür bu gün
H işmnâk olmuş ser-â-pâ giydüğü esvâb sürh
- 3 Ser-suhanlar sürh ile yazılsa hûb olur diyu
Hall ider vâsf-ı lebünçün dîde-i ahhâb sürh
- 4 Kâtib-i kudret şehâ bir nokta yazmış sürh ile
Hiç **göz**ler **görmemiş** hakkâ `aceb nâ-yâb sürh
- 5 Zâhiri Yahyâ iden ma`mûr bâtın hâlidür
Şîşeyi gösterdiği budur şarâb-ı nâb sürh

(Göz: Görme organı / Gör- : Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılama)

43 /3

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Gün-be-gün mu`tedil olmakda hevâ-yı Bagdâd
Gayret-i ürd-i bihişt oldu şitâ-yı Bagdâd
- 2 İltifât itse o şeh ser-be-ser ola gülzâr
Bu hevâyile bu âb ile fezâ-yı Bagdâd
- 3 Nice sultân-ı **guzât** olmaya
Sultân Murâd Ki cenâbına nasîb oldu **gazâ**-yı Bagdâd
- 4 Feth idüp makdem-i pâkiyle müşerref olıcak
Reşk-i firdevs-i berîn oldu sarây-ı Bagdâd
- 5 Dâ`imâ pâdişeh eyleye himmet
Yahyâ A`zam-ı müctehidîn ü küberâ-yı Bagdâd

(Guzât: Gaziler / Gazâ: Din uğruna yapılan savaş)

48 /4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Hâtır-ı pâkine konmuş bâd-ı âhumdan gubâr
Hâk-i pâyine yetiş ey eşk eyle i`tizâr
- 2 Kûyına gitdükce yârün kaçma hem-râh olmadan
Kimseye bâr olmaz ey bâd-ı sabâ cism-i nizâr
- 3 Pür hatardur reh-güzâr-ı aşk bin baş bir pula
Satılursa nola bir gül-berg yolında bin hezâr
- 4 Dinledür bî-çâre bülbül hârdan feryâdını
Mülk-i **gölşende** Süleymân-ı **gülün** dîvânı var
- 5 Işıgünde gözi yaşlu âşıkun bin var iken
Nev-cevânun bin yaşa Yahyâ'yı itdün ihtiyâr

(Gölşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

51/3

Mefâ`ilün fe`ilâtün mefâ`ilün fe`ilün

- 1 Açılmayınca gönüller bahârdan ne biter
Bu şiddet üzre olan rûzgârdan ne biter
- 2 Mülâyim itmez ise yâri gelmesün hattı
Safâ bağışlamayan sebzezârdan ne biter
- 3 Ne minnet eylerüz **agyâre yâre** yalvaralum
Nihâldür virecek bârı hârdan ne biter
- 4 Gerekse mîve-i vasl ol nihâli eyle kenâr
Kenâr-ı bâgda olan çenârdan ne biter
- 5 Iderse merhem-i lutfın dirîg o şeh
Yahyâ Belâlu âşıkı cism-i figârdan ne biter

(Agyâre: Yabancı / Yâre: Ey sevgili)

53/3

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Meclis-i meyde surâhî şem`-i nûr-efşândur
Fer viren bezm-i safâya sâgar-ı rahşândur
- 2 Tîr-i gam seng-i sitemden incinen âşık mıdur
Dil-rübâdan her ne gelse lutfdur ihsândur
- 3 Mâni olma gamze-i hûn-hâr görsün kârını
Âşıkun yolunda **ölmek ölmemek** yeksândur
- 4 Her cefâ kim yâr ider zevk u safâdur cânuma
Künc-i mihnetde bana eglence bî-pâyândur
- 5 Kıl du`â Yahyâ ki itsün ömrini mevlâ mezîd
Server-i Osmâniyân Sultân Osmân Hândur
- 6 Şânına lâyık sa`âdetlerle olsun kâmkâr
Bir şeh-i âlî-himem sultân-ı âlî-şândur

(Ölmek: Can vermek / Ölmemek: Can verememek)

55/5

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Gözümde mevc-i hûn-ı dil degül tугyân-ı âteşdür
Bu cism-i sûz-nâküm keştî-i tûfân-ı âteşdür
- 2 Degül gül âşiyân-ı bülbül-i şeydâ tutuşmuşdur
Hezârun itdiği feryâdlar efgân-ı âteşdür
- 3 Seni bu sûrete koyan gülün aşkıdur ey bülbül
Neye düşse anı yakup kül itmek şân-ı âteşdür
- 4 Yirin od itmedük kim vardur erbâb-ı mahabbetde
Semenderler gibi uşşâk da sükkân-ı âteşdür
- 5 Başında od **yanarken** âşıkun Yahyâ yine **yanmaz**
Ser-i Mecnûndaki kuşlar meger mürgân-ı âteşdür

(Yanar: Ateş durumuna geçmek / Yanmaz: Ateş durumunda olmamak)

56 /1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Aşıkun almaga cânın tîr kim **cânân** atar
Ol hadengün üstüne bî-çâre âşık **cân** atar
- 2 Söz atar hışmı ile kûyundan rakîbe ol perî
Yâ melek Iblîse gökden âteş-i sûzân atar
- 3 Seng gelse yârdan âşık öper başına kor
Gûyiyâ ihsân ider hân-ı keremden nân atar
- 4 Çıkmagiçün gûşe-i bâmına her şeb ol mehûn
A şık-ı şeydâ kemend-i nâle vü efgân atar
- 5 Reh-güzâr-ı yârdan cem eylesünler lutf idüp
Üstüme Yahyâ kaçan kim topragum yârân atar
(Cânân: Canlar / Cân: Sevgili)

62/4

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Gonceye ol neşve kim çâk-ı girîbân itdürür
Bülbül-i şûrîdeye feryâd-ı mestân itdürür
- 2 Dil hevâyî olmada esdikçe bâd-ı nev-bahâr
Bu hevâlar âdeme azm-i gülistân itdürür
- 3 Nagmeler itdükçe bülbül gül nihâli salnur
Lutfını ana sabâ gûyâ ki iz ân itdürür
- 4 Bir revâcî var harâbâtun ki bir gün korkarın
Zâhid-i şehre bînâ-yı **zühd**i vîrân itdürür
- 5 Şol kadar oldı müsâ'id cûya ebr-i nev-bahâr
Kendi hâlinde komaz elbette tугyân itdürür
- 6 Hâb-ı nâz olur mı dâ'im vakt olur şâh-ı güle
Bâgda bülbüllerün feryâdı dîvân itdürür
- 7 Tolanur gülzârun etrafını Yahyâ cûybâr
Gûşe gûşe gülşeni yârâna seyrân itdürür
(Zâhid: Sofî / Zühd: Dünyaya rağbet etmemek)

64/6

Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 Şîrîn dehânun dil-berâ ser-çeşme-i cân kendidür
Cânlar bağışlar sözlerün kim âb-ı hayvân kendidür
- 2 Bir âhen-i serd idi dil âşık degülken şimdi ol
Dükkân-ı âhengerdeki kânûn-ı sûzân kendidür
- 3 Bezm-i mey olmuş gülsitân ol bâga sâkî bâğbân
Her tolı sâgar hod hemân bir verd-i handân kendidür
- 4 Künc-i gam u endûhda kaldık za`îf u bî-mecâl
Sâkî getir sun sâgarı kim derde dermân kendidür
- 5 Yahyâ derûnun hânesin eyle dil ü cândan tehi
Sînende ol rûh-ı revân yetmez mi kim cân kendidür
- 6 **Meddâh** olursan Hazret-i Sultân Murâdun **medhin** it
Dünyâya feyz-i nûr iden hurşîd-i rahşân kendidür
- 7 Esb-i sebük-seyri sabâ zeyn-i semendi taht-ı zer
Ol pâdişâh-ı Cem-haşem hakkâ Süleymân kendidür

(Meddâh: Çok metheden hikayeci / Medh: Övmek)

67 /5

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Yâr açup mir'âtı bakdukça açılmış gül sanur
Aks-i la`lin sâgar-ı la`line konmuş mül sanur
- 2 Gûşe-i destârda sünbül görüp meftûn olur
Dil anı tarf-ı külâhından çıkan kâkûl sanur
- 3 Çîn harâcî zülfinün bir târına olmaz bahâ
Müşterî olur dil-i şeydâ anı sünbül sanur
- 4 Nagmeler eylerken ol mahbûb-ı zîbâyı gören
Şâh-ı gülde bir yire gelmiş gül ü bülbül sanur
- 5 Tâze **güllerle** görüp Yahyâ nihâl-i **gülşeni**
Meyl ider bî-ihyâr ol ârızı kâkûl sanur

(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülşen: Gül bahçesi)

70 /4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Tûtiyâdan topragum vakt ola tercîh ideler
Rindler sâgar düzüp zühhâd tesbîh ideler
- 2 Kalb ise dil gam degül hükm idicek sultân-ı aşk
Nakd-i vakt idüp belâ odıyla tashîh ideler
- 3 Gamze-i hûn-rîz-i dil-ber şöyle meşhûr ola kim
Tîg ü hançer vasf idenler ana telmîh ideler
- 4 Müdde`iden **âşık**-ı sâdık niçün fark olmaya
Hûblar olmaz mı kim **uşşâkı** tenkîh ideler
- 5 Besdür ol şâha gedâ-yı kûyun unutma demek
Dostlar lâzım degül Yahyâ'yı tasrîh ideler

(Aşık: Çok seven / Uşşak: Aşıklar)

71 /4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Rûy-ı zîbâsında dil-dârun ki müşgîn mû biter
Benzer ol gülzâra etrâfında anber bû biter
- 2 Nahl-i güldür kâmetün ey gonce-i bâg-ı vefâ
Kudret-i Hak ile ammâ anda şeftâlû biter
- 3 Kâmetün nahlini dâ'im ideyin hâtır-nişân
Ey gül-i pâkîze-dâmânum gönülden o biter
- 4 Gerçi merhemdür nigâh-ı lutfi **yârün yârâna**
Sanma ammâ zahm-ı tîg-i gamze-i câdû biter
- 5 Yâre Yahyâ gül disem gülmez açılmaz bir zamân
Görmedüm ol gonce-i ra`nâ gibi mahbûb-ı ter

(Yâr: Sevgili / Yârân: Sevgililer)

73 /3

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gelmede bezm-i meye eglenme hem-demlik budur
Cümleden evvel müşerref eyle âdemlik budur
- 2 Pür gerekdür sâgar-ı işkeste câm-ı zer-nişân
Meşreb-i ehl-i fenâda ey gönül Cemlik budur
- 3 Çekmezin dünyâ **gamın** bir hâlete ırgürdi aşk
Bâ`is-i şâdî olur **gam** işte bî-**gamlık** budur
- 4 Hânkâhda baş döner mey-hâneler içre ayâg
Farkını fehm eylemez abdâl sersemlik budur
- 5 Hasm-ı Yahyâ kuvvet-i câhına magrûr olmasun
Merd ise nefsin zebûn itsün ki Rüstemlik budur

(Gam: Keder / Gamlık: Kederli olma hali)

74 /3

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Câmı dil ol ham-ı gîsû-yı semensâya çeker
Râzını söylemek ister anı tenhâya çeker
- 2 Kad çeküp gün-be-gün olmakda bülend ü mevzûn
Nahl-i gül var ise ol serv-i dil-ârâya çeker
- 3 Gizleyüp dâne-i hâl-i ruhunun **sevdâsın**
Mûr-ı bî-çâre-i dil künc-i **süveydâya** çeker
- 4 Hañçerin kime olursa çeker ol gamze-i mest
Dil-i mecrûh sakınsun anı da`vâya çeker
- 5 Şükr kim ehl-i dili Hazret-i Sultân Murâd
İ şiginde kul ider rütbe-i vâlâya çeker
- 6 Mu`terifdûr yine sad gûne kusûra Yahyâ
Gerçi makdûrını ol dergeh-i a`lâya çeker
(Sevdâ: Karaltı / Süveyda: Siyahlık)

76 /1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Jâleveş deme yaşun ol **gül**-i ra`nâ ter olur
Gonce-i **gülşen**-i nâz ey dil-i şeydâ ter olur
- 2 Ey gönül aglama gül sünbül-i hoş-bûyından
Ebrden nem kapar ol zülf-i semensâ ter olur
- 3 Su gibi pâyuna şûrîde gönüller akdı
Korkarın dâmenün ey serv-i dil-ârâ ter olur
- 4 Ben mey-i aşk ile mest olmağı tercih iderin
Bu sözümnden alınur gerçi ki sahbâ ter olur
- 5 La`l-i cânâneye benzer diyü helvâ-yı teri
Agzuna alma leb-i nâzüki Yahyâ ter olur

(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülşen: gül bahçesi)

82/2-4

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Gönül mir'âti kim sad-pâre-i dest-i celâlündür
Yine her pâresine cilve-ger baksan cemâlündür
- 2 Cemâl-i bâ-kemâlündür sevâd-ı çeşmünün nûrî
Süveydâ-yı dili `aşk ehlinün **sevdâ**-yı hâlündür
- 3 Hayâlünde eger **eglen**meyeydi hâl müşkildi
Belâ küncinde kim **eglence**müz cânâ hayâlündür
- 4 Kosan ârâm itmez kürsî-i zerrîn-i hurşîde
Mahabbet reh-güzârında gönül kim pây-mâlündür
- 5 Ser-i ehl-i mecâz olan belâ-keş Kays'un ahvâli
Hakîkatde nazar olunsa Yahyâ hasb-i hâlündür

(Süveydâ: Siyahlık / Sevdâ: Karaltı; Eglen- : Hoşça vakit geçirmek masdarının emir kipi / Eğlence: Hoşça vakit geçirmek)

84/3

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Lisân-ı ehl-i dilde aşka gülzâr-ı belâ dirler
Cevânun kâmet-i mevzûnuna nahl-ı cefâ dirler
- 2 Yakın olmaz güzeller `âşık-ı mehcûr u şeydâya
El öpmek ârzû itsen ırakdan merhabâ dirler
- 3 Harâbâtı egerçi **görmedük** ammâ **gören**lerden
I şitdük bir neşât-efzâ makâm-ı pür-safâ dirler
- 4 Niyâz eyle cefâdan vaz gelsün cân-ı mahzûna
Seni ey dil gam-ı cânâne ile âşinâ dirler
- 5 Halâs olmaya gibi `aşk elinden bir zamân Yahyâ
Yine bî-çâreyi bir dil-rübâyâ mübtelâ dirler

(Görme- : Gözün işlevini yerine getirmesi / Gör- : Görmek)

86 /5

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Kasdun ey dil yüksek uçar bir hümâ pervâzedür
Hâke ol itmez tenezzül meyli evc-i nâzedür
- 2 Kâmet-i bâlâ belâsıyla çakışdırmak olur
Gussa-i dûr u dırâz zülfi bî-endâzedür
- 3 Dâglarla nev-be-nev zeyn eyleyüp `arz ideyin
Meyl ide şâyed görince dâg-ı sînem tâzedür
- 4 Bir güzel mecmû`adur gül vasf-ı rûyun yazmaga
Andelîbün rişte-i cânı `aceb şîrâzedür
- 5 Yâre `âşıkdur diyü `uşşâkdan gör nagmeyi
Ç ıkdı Yahyâ nakşımız `âlemde bir âvâzedür

(Aşık: Çok seven / Uşşâk: Aşıklar)

87/1

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Söz kim zebânuma gele gûyâ zebânedür
Ben `âşıkam sözüm de benüm `âşıkânedür
- 2 `Aşık odur ki yâri ışiginde cân vire
Mecnûn-ı gâfilün harekâtı yabânedür
- 3 Her kişi nakd-i cânını âmâde eylesün
Yârân-ı `aşk sohbetimiz `ârifânedür
- 4 `Arz-ı niyâzı bülbül-i zârun figân iledür
Pervâne-i belâ-zedenün yane yanedür
- 5 Yâr ışigine tuhfe-i cân ile gelmeden
Mâksûd feyz-i cûdına Yahyâ bahânedür

(Aşık: Çok seven / Aşıkâne: Aşıkca)

90 /3

Mefâ`ilün fe`ilâtün mefâ`ilün fe`ilün

- 1 Hezâr şîve ile gönlümi o şâh kapar
Şu dil gibi ki anı nâ-gehân sipâh kapar
- 2 Sabâdan eyle hazer çıkma hânedan ey şem`
O düzd her gice bir niçe şeb-külâh kapar
- 3 **Kapuna** haste gönül müncezib hemîşe meger
O kehrübâdur ışigün taşı ki kâh **kapar**
- 4 Meh-i nevünde eger düşse bir dilim nânı
Mukarrer anı da erbâb-ı mâl ü câh kapar
- 5 `Adû gurûrı kosun rûzgârdur Yahyâ
Der-i sa`âdeti gâhî açarsa gâh kapar

(Kapu: Açılıp kapanma düzeni olan duvar / Kap- : Kapatmak)

91/4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Dîde hûn-ı dille pür oldukça eşk-i ter döker
Aglamakdan gayrı dermân bulımaz ölçer döker
- 2 Kâş ol toprâg olaydum gûşe-i mey-hânede
Üstüne sâkî-i meclis cür`a-i sagâr döker
- 3 Sür`ât itme sâkiyâ destünde varken tolı câm
Bâd-ı tünd esdükce bir gün bâgda güller döker
- 4 Gâh nergis `ayş ider **zerrîn** kadehle râygân
Gâh olur girmez eline nice sîm ü **zer** döker
- 5 Bir `aceb vâdiye saldı `aşk-ı bî-pervâ beni
Ana ankâ-yı hayâl ugrarsa Yahyâ per döker

(Zerrîn: Altından yapılmış / Zer: Altın)

104/3-5

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gün yüzün mâhiyyet-i hüsni kemâhî gösterür
Nûr-ı Hakkı yine ol şem`-i ilâhî gösterür
- 2 Bir alay olsa güzeller hep teveccüh yâredür
Halk-ı âlem birbirine pâdişâhı gösterür
- 3 Çîn-i ebrûdan inen ragbet görünmez **âşık**a
Meylini **uşşâka** lutfile nigâhı gösterür
- 4 Ey hilâl-ebrû cemâlün hakkı bak âyîneye
Bir musaffâ nûrdur kim aks-i mâhı gösterür
- 5 Her ne denlü dilde pinhân eylese `aşk âteşin
Aşıkın sûz-ı derûnın dûd-ı âhı gösterür
- 6 Togrı yoldur maksada sapman reh-i mey-hâneden
Zâhide sorman tarîk-i hânkâhı gösterür
- 7 Menba`-ı ihsânun Yahyâ kimden eylerse su`âl
Hep şehâ ol dergeh-i devlet-penâhı gösterür
(Aşık: Çok seven / Uşşâk: Aşıklar / Aşk: Çok sevme)

108/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Nân-ı huşk ile kanâ`at gibi bir ni`met mi var
Künc-i istignâ gibi bir gûşe-i râhat mı var
- 2 **Kim**den eylersin ricâ **kime** idersin ilticâ
Kanı bir ehl-i mürüvvet **kimsede** himmet mi var
- 3 İzzet-i dünyâ için memnûnı olmam kimsenün
Çekmege bâr-ı belâ-yı minneti tâkat mı var
- 4 Her kaçan varsan safâ geldün denür her gûşeden
Varacak pîr-i mugân dergâhıdur minnet mi var

(Kim: Hangi kişi / Kimse: Herhangi bir kişi)

107/5

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Sâkî-i devr bize sâgar-ı `ışret mi virür
Kîne-cûdur felek ehl-i dile ruhsat mı virür
- 2 Neşvemüzden bilürüz `aşkımuzun pâklığın
Bâde sâf olmayıcak `âdeme hâlet mi virür
- 3 Kuvvet-i câzibe-i `âşık ider kârı hemân
Yâr tîr atmada bâzûsına zahmet mi virür
- 4 Kûyına ölmege varsam ider agyâr hücûm
I şigi itleri ben hasteye râhat mı virür
- 5 Hırka vü tâc ile zâhid **kerem** it sikleti ko
Ademe cûbbe vü destâr **kerâmet** mi virür
- 6 Nefs-i hod-râydan ey dil bu tegâfûl nice bir
Akil olan kişi hiç düşmene fırsat mı virür
- 7 Bûse-i la`l-i lebin hattına ta`lîk itmiş
Ömr-i Yahyâ bize ol va`deye mühlet mi virür
- 5 Nice demdür sa`y idersin fazl ü dâniş kesbine
Yohsa Yahyâ ma`rifet ashâbına ragbet mi var

(Kerem: İzzet / Kerâmet: Kerem)

109/2

Müfte`ilün mefâ`ilün müfte`ilün mefâ`ilün

- 1 Sâgar-ı nâz u şîveyi ol iki çeşm-i meste vir
Hançer-i hışm u kîneyi gamze-i tîz-deste vir
- 2 **Gülşen**-i dehrden yeter bana o gonce bâgbân
Yok dime isteyenlere **gülleri** deste deste vir
- 3 Biz dimezüz ki mihrveş câm-ı zer olsun ey felek
Sen bize mâh-ı nev gibi bir kadeh-i şikeste vir
- 4 Mest-i müdâm-ı la`linem gayr ile görme bir beni
Sana sözüm bu sâkiyâ bâdeyi mey-pereste vir
- 5 Mest-i şarâb-ı aşkdur zülfüne bağla gönlünü
Şâhne-i gamzesine Yahyâ anı dest-beste vir

(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

120 /1

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Bir hûb sevdüm ancak o nâzûk-beden **bilür**
`Aşkında çekdigüm gam u derdi **bilenbilür**
- 2 Ümmîd odur ki sevdigümi bilmeye rakîb
Ben sevdigüm o şâh dimez pes neden bilür
- 3 Bî-hûde sanma vaslına yârün emendigüm
O hâleti o lezzeti la`lin emen bilür
- 4 Hakkâ o yâr ahsen-i takvîm üzredür
Herkes egerçi yârini hûb u hasen bilür

- 5 Aşkî yolında terk-i ser itmekdedür safâ
Yahyâ bu zevki yine başından geçen bilür

(Bil- : Anlamak / Bilen: Anlayan)

122/3

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Güle baksan yüzime dildeki âteş gül olur
H ışm idersen tutuşur cümle vücûdum kül olur
2 Dil-i dem-besteyi bülbül gibi gûyâ itdi
Leb-i la`lün ne 'aceb neş'esi zîbâ mül olur
3 Ateş-i cân ile ahum tütünün seyr eyle
Gülşen-i gamda da şûhum **gül** olur sünbül olur
4 Mâ'ilin ol gül-i ra`nâya ki öpmek dilesem
Almadın bûsesin iki yanagı gül gül olur
5 Goncaveş yâr sükût itse kayırmaz Yahyâ
Gül gibi câm-ı şarâbı göricek bülbül olur

(Gülşen: gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

124/3

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Süveydâ-yı dil ol gîsû-yı anber-sâya düşmüşdür
Hayâl-i hâl-i müşgînünle bir sevdâya düşmüşdür
2 Firâkunda ruhun fikr eyledükçe dildeki şevküm
Derûn-ı sîne-i mâhdur der-i yâre düşmüşdür
3 Ezelden **nâz** u istignâ virilmiş **nâzenînâne**
Niyâz-ı derdmendân `âşık-ı şeydâya düşmüşdür
4 Ider ruhsârını gül gül açar gül gibi mey yâri
Meger kim aks-i rûyî sâgar-ı sahbâya düşmüşdür
5 Hezârân kân-ı gevherden idüpdür kadrini âlî
Hayâl-i la`l-i nâbun kim dil-i Yahyâ'ya düşmüşdür
6 Cenâb-ı Hazret-i Sultân Murâd'un gevher-i nazmı
Dilünden düşmesün hakkâ ki`âlî pâya düşmüşdür
7 O serv-i ser-firâz-ı gülsitân-ı dîn ü devlet kim
Mübârek sâyesi a`lâya vü ednâya düşmüşdür

(Nâz: İşve / Nâzeninâne: İşvelice)

131/2-4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Sâkiyâ tolsa şarâb-ı âl câma yaraşur
Ol gül-endâma döner kim al câme yaraşur
2 Fasl-ı **gülde gül** cemâlün revnâk-ı **gülzâr** olur
Nahl-i **gül** gibi eger gelsen hırâma yaraşur
3 Hâk-bûs-ı dergehidür ey güneş sana düşen

- 4 Tâc-ı izzet Hüsrev-i âlî-makâma yaraşur
Ka`be-i medhün tavâf itdi yine itmek diler
Hâmeve min ba`d Abbâsî imâme yaraşur
5 Şî`r-i Yahyâ nev-arûs-ı medhüne ziynet virür
Meyl idersen nazm-ı lü`lü intizâma yaşarur.

(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülzâr: Gül bahçesi)

135/3-5

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Eyle merdümlük sevâd-ı çeşümü ey eşk-i âz
Yâre arz eyle süveydâ-yı dilün hâlin birâz
2 Sebz ü hürrem olmaz ey dil her zamân bâg-ı vücûd
Vire gör hükmini her faslun misâl-i berg-i rez
3 Bî-haberdür **aşk**dan bilmez mahabbet neydüğün
Aşıkun çok sevdiği olmazsa cânından e`âzz
4 Her saçı zencîre lâzım mı esîr olmak sana
Ey gönül bir iki gün âlemde bî-kaydâne gez
5 Ders-i aşkun müşkilin Yahyâ nice hall eylesün
Söyleyenler kendisin **bilmez bilen**ler söylemez

(Aşk: Çok sevme / Aşık: Çok seven; Bil- : Anlamak / Bilen: Anlayan)

139/3

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`ûlün

- 1 Zülf-i siyeh-i yâr nice ham-be-ham olmaz
Tolaşmaya bir nice gönül ana dem olmaz
2 Mestânelerün giryelerin bezmde gördüm
Bildüm ki mey-i nâbla da def`-i gam olmaz
3 **Gülşende** şehâ **gül** de olur gonce de ammâ
Bir sencileyin şûh gül-i gonce-fem olmaz
4 İşret mi olur olmayacak baht müsâ`id
Her câm alan destine hem-hâl-i Cem olmaz
5 Artırmada Yahyâ dil-i bî-çâre niyâzı
Ana göre olursa eger nâz kem olmaz
(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

145/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Yâri koynumda büyüttüm nola olsa dil-nevâz
Nahl-i tâze yirini sevmekle olur ser-firâz
2 Şîve vü **nâz** it disem bin **nâz** ider ol **nâzenîn**
Bu ne istignâ olur bir **nâza** ister bin niyâz
3 Dâmen-i vaslına yârün nice mümkün dest-res
Câme-i ikbâl kûteh kadd-i istignâ dırâz
4 Hergiz olmazdı nazîrün olsa şeftâlûlûlarun

- 5 Ey gül-i gülzâr-ı şîve ey nihâl-i bâg-ı nâz
Ol tezerv-i hoş-hırâmı pâk tutmuş avlamış
Var mîdur Yahyâ gibi uşşâk içinde pâk-bâz
(Nâz: İşveli / Nâzenin: İşvelice)

146/5

Fa`ûlün fa`ûlün fa`ûlün fa`ûl

- 1 Giriftâr-ı dâmun necât istemez
Ölümlük olan dil hayât istemez
2 Gönül Kaysveş sen de âvâre ol
Mahabbet karâr u sebât istemez
3 Meded sunma agyâre câm-ı lebün
Mezâk-ı erâzil nebât istemez
4 Gözüm mâcerâ-yı gam-ı fırkatî
İder `arz kîl ü devât istemez
5 Şehâ **lutf** Yahyâ'ya senden gerek
Gönül gayriden **iltifât** istemez

(Lutf: İyi muamele / İltifat: Lutfetmek)

150/4

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Bâga ol nahl-i revân gelse kim itmez i`zâz
Cümleden serv ider sâyesini pâ-y-endâz
2 Bir nigâh için iderler yine dünyâ nâzın
Dil-rubâlar ne kadar eyleseler şîveyi âz
3 Bâ`is-i ragbet olur dil-berün istignâsı
Nemek-i hüsndür insâf idicek şîve vü nâz
4 Birbirinden ne `aceb hiç cudâ olmazlar
Bilmezsin **âşık** u **ma`şûk** mîdur nâz u niyâz
5 Uzanup zülfî kadd-i yâr bülend oldukça
Dil-i sevdâ-zede inkâra düşer dîr u dîrâz
6 Çeşm-i dil-ber nice pinhân ide mecnûnlugın
Ana hem-sohbet iken gamze gibi bir gammâz
7 Şeb-i hicrânı sabâha çıkaran Yahyâ'dur
Şem`ler mi duya böyle olıcak sîz u güdâz

(Aşık: Çok seven / Mâşuk: Sevilen)

160/3

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Boyınca serv-i nâzum zülf-i müşgînînin dîrâz itmiş
Meger pâ-bûsına müştâk olan diller niyâz itmiş
2 Açılmış bir nihâl üstünde iki gonçe-i ra`nâ
İki yâr-i muvâfîk birbirine keşf-i râz itmiş
3 **Cefâ**lar cevrleri kim eylemişdi Kays'a Leylâ'sı

- Benüm yâr-i **cefâkâr**um işitse dirdi âz itmiş
 4 Gönül nakdini almış bî-tekellûf bir teveccühle
 O şûh-ı bî-vefâ cân tuhfesin almakda nâz itmiş
 5 Te'essür gördüm ey Yahyâ gice şem-`i şeb-ârâda
 Yanar var ise pervâne ki âh-ı cân-güdâz itmiş
 (Cefâ: Eziyet / Cefâkâr: Eziyet çeken)

168/2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Yâr nerm oldukça geldi sîne-i efgâra hazz
 Merhem oldukça mülâyim andan eyler yâra hazz
 2 Nûş-ı dârû-yı lebündür haste-i **aşka** devâ
 Şerbet-i vaslundan olur **âşık**-ı bîmâra hazz
 3 Ayşdan bî-behreyüz zevk u safâdan bî-nasîb
 Çünkü geldük âleme itsek ne var bir pâre hazz
 4 Bed-nihâd ehl-i dili âzâra lâzım mı sebeb
 Bülbul-i şeydâya zahm urmakda var mı hâra hazz
 5 Mihnet-i derd ü belâ hep hazz-ı ruhânî olur
 Çekdüğüm âlâmdan Yahyâ gelürse yâra hazz

(Aşk: Çok sevme / Aşık: Çok seven)

170 /2

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Halka halka zülfi dâm u iki hâli iki zâg
 Mürğ-i dil sayd itmege ben gösterüp kurmuş duzâg
 2 Eşk-i dîde cûy **güller** dâg **gülbün**ler elif
 A şık olmuşdur benüm gibi meger bir sebze bâg
 3 Lutf idüp çekdün elifler sîne-i bî-kîneme
 İdi ammâ kim hasûdun cânına her biri dâg
 4 Lâleyi hayli perîşân-hâl gördüm bâgda
 Eylemiş sevdâ-yı zülfün anı muhtelü'd-dimâg
 5 Meclis olmaz kim o şâh için yanup yakılmaya
 İltifât idüp nola Yahyâ'yı eylerse cerâg

(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülbün: Gül yetişen yer)

175 /1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Es-salâ dest-i irâdetle açıldı bâb-ı aşk
 Eylesün **cânân** ile **cân** sohbetin erbâb-ı aşk
 2 Zâyî` olmaz yolda olsun tek hemân hâşâk-ı dil
 Bir gün ugrar anı bahre ırgürür seyl-âb-ı aşk
 3 Gevher-i maksûdı deryâ-dil olanlardur bulan
 Degme bir bahr içre bulunmaz dür-i nâ-yâb-ı `aşk
 4 Meclis-i devre girenler itmez ümmîd-i halâs

- 5 Kangı keştîdür ki nâ-bûd itmedi gird-âb-ı `aşk
Var mı Yahyâ zerrede ol tâb kim ârâm ide
Aleme pertev salınca mihr-i âlem-tâb-ı `aşk
(Cânân: Sevgili / Cân: Yaşayış, sevgili)

178/1

Müfte`ilün fâ`ilün müfte`ilün fâ`ilün

- 1 Ah-ı **şerernâk** ider bâdiye-pûyân-ı aşk
Hep **şerer**-i âhdur rîg-i beyâbân-ı aşk
2 Mümkün olurdu dilâ keştî-i câna halâs
Ateş-i sûzân ile olmasa tûfân-ı `aşk
3 Ateş-i dilden yine itdi `alevler zuhûr
Mevclerin gösterür var ise ummân-ı aşk
4 Havfum odur kim okun per yaka pervâneves
Şevkûn ile oldu dil şem`-i fûrûzân-ı aşk
5 Gerçi ki yanmakda dil ahker-i sûzân ile
Lîk süveydâdadur âteş-i pinhân-ı aşk
6 Dâg-ı mahabbet yakar sînede erbâb-ı `aşk
Meyl-i çerâgân ider her gice sultân-ı `aşk
7 Dökmez idi eşk-i germ itmez idi âh-ı serd
Sîne-i Yahyâ eger olmasa sûzân-ı `aşk

(Şerernâk: Kıvılcım saçan / Şerer: Kıvılcımlar)

188/5

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Revnak-ı hüsnün degül mi anberîn gîsû senün
Görme bir anunla tekdür sünbül-i hoş-bû senün
2 Gerçi bir kerre dönüp bakmaz gurûr-ı hüsn ile
Anlamaz mı kasdını ammâ ki ol âhû senün
3 Bir nigâhunla ne var teskîn-i âşûb eylesen
Fitne hod yanında yatar kalkar ey meh-rû senün
4 Şâd imişsün dâhil-i bezm-i visâl oldum diyü
Bir hayâlündür meger dîvâne gönlüm o senün
5 Tuydı yârün nergis-i **fettân**ına **meftûn**ılgun
Düşmez ey Yahyâ elinden tîg ü hançer sûsenün

(Fettân: Fitne çıkaran / Meftûn: Fitne)

198/4

Fâ`ilâtün-fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Hüsn ile mümtâz olaldan verd-i handânun senün
Dâg-dârun lâleler güller perîşânun senün
2 Serv ü`ar`ar diyeler bâri olayduk sâyesi
Gelse refîâra kaçan nahl-i hırâmânun senün
3 Kârbân-ı Çine hâcet yok yayıldı `âleme

- 4 Büy-ı zülf-i müşgbâr-ı anber-efşânun senün
Gül-`izârın anduk ey dil var ise **gülbârda**
 Bülbülü dinletmedi feryâd ü efgânun senün
 5 Eylesen mahsûs Yahyâ'ya cefânı dostum
 Lutf-ı bî-pâyân olur cevri-i firâvânun senün

(Gül: Bir çeşit çiçek / Gülbâr: Gül Tarlası)

207/3

Mefâ`ilü mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Sunaldan sâkî-i mihnet bana peymâne-i aşkun
 Benüm ol rûz u şeb medhûş olan mestâne-i aşkun
 2 Şarâb-ı pendî gûş itmez ümîd-i akl u hûş itmez
 Esîr-i zülf-i müşgînün olan dîvâne-i aşkun
 3 Zarar virmez ana seyl-i sirişk-i **âşık**-ı şeydâ
 Esâsı seng-i gamla muhkem olmuş hâne-i **aşkun**
 4 Benüm ol câm-ı la`l u gûşe-i ebrû hayâliyle
 Mukîm-i künc-i derdün sâkin-i mey-hâne-i aşkun
 5 Cefâ taşıyla yıkmışdun dil-i Yahyâ'yı sultânun
 Dahî âbâd olunmaz mı `aceb vîrâne-i aşkun
 (Aşık: Çok seven / Aşk: Çok sevme)

214/3

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Kâmet-i mevzûnunun mânendi yokdur bir nihâl
 Nahl-i gül kûtâh serv-i bâg ise bî-i`tidâl
 2 `Ar ider çignetmeden bâri muhallâ eylenüz
 Na`l-i esbin eyleye tâ kim misâl-i rûy-mâl
 3 **Gülşen**-i işretde katmer kırmızı **gül** sanuruz
 Bâde-i **gül**-gûna aks itdükçe ol ruhsâr-ı âl
 4 Hâtır-ı pâkine gelmezsem de yârün gam degül
 Konmasun mir'ât-i tab`-ı yâre tek gerd-i melâl
 5 Söylemezsin diyü eyler miydi Yahyâ i`tirâz
 Ol dehân-ı yârde bulmasa bir cây-ı
 (Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

219/2

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Giyinüp sürh libâs içine al üstine gül
 Jâleden câmesinün dizdi le`âl üstine gül
 2 Nahl-bend oldı meger şehr-i **gülistânda** nesîm
 Turmadan dizmededür bir nice dal üstine **gül**
 3 Sahn-ı **gülbârda** bir hûb kenâr-ı cûda
 Câmesin tâzeleyüp serdi nihâl üstine **gül**
 4 Sarınup şâl sokunmuş gül o nahl-i mevzûn
 Seyr idün nice yaraşmışdur o şâl üstine gül
 5 Hüsnine haylice magrûr göründi Yahyâ

Inledür bülbülü kalursa bu hâl üstine gül

(Gülistan: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek / Gülzâr: Gül tarlası)

220/4

Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 Gitmez önünden gerçi kim bülbüllerün evrâk-ı gül
Ben bildigüm budur hele pervânedür üstâd-ı gül
- 2 Gül meclisinde dâ'imâ bülbül şetâret itmede
Pervâne-i bî-çâreyi nâr-ı mahabbet itdi kül
- 3 Bir bî-güneh pervâneyi yakdı diyü şem'i görün
Pâyında kayd-ı âhenîn boynunda pîç-â-pîç gull
- 4 Lutf eyle gel gam-hâneyi reşk-i **gülistân** idelüm
Ben ebrveş aglayayum sen **gül** gibi ey gonce **gül**
- 5 Yahyâ şarâb-ı şevk ile peymâne-i dil pür olur
Sâkî gelince meclise destinde tolu câm-ı mül
(Gülistan: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

221/3-4

Fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün

- 1 Andelîbün kanına girmekle mesrûr oldu gül
Reng virdi kendüye hüsnine magrûr oldu gül
- 2 Gözi degdi nergisün oldu perîşân-rûzgâr
Gerçi bir kaç gün çemen mülkinde manzûr oldu gül
- 3 Bâgbân-ı gayret itdi pâk sahn-ı **gülşeni**
Aglama bülbül ki **gülden** hârlar dûr oldu **gül**
- 4 Cennetün agzı suyun akıtdı hüsn-i **gülsitân**
Ablar reşk-i zülâl ü gayret-i hûr oldu **gül**
- 5 Sen tuyurdun hüsnini dünyâya Yahyâ dil-berün
Bülbül-i şûrîdenün aşkıyla meşhûr oldu gül

(Gülşen: Gül bahçesi / Gülistan: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

223/4

Fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün

- 1 Sîne bir vîrânedür genc-i nihânîdür gönül
Gevher-i aşk isteyen bilsün ki kânîdür gönül
- 2 Mihrüne mahv-ı vücûd itmekle irişmez zevâl
Dilde bâkîdür mahabbet gerçi fânîdür gönül
- 3 Dil-rübâlardan şikâyet itmege kâdir midür
Derd-i aşkun bir belâ-keş nâ-tüvânıdır gönül
- 4 Zıll-ı re'fetdür duhân-ı âh-ı dil **âşıklara**
Hüsrev-i **aşkun** kadîmî dûdmânıdır gönül
- 5 Dîde-i câna çeker sevdâ-yı hattun kuhlini
A şikun bir âbgîne sürmedânıdır gönül
- 6 Gûşeler kim çeşmün eyler ol anı evvel tayar

- 7 Hak bu kim yârân-ı aşkun nüktedânıdır gönül
Eylemez Yahyâ siham-ı gamzesinden bî-nasîb
Ol kaşı yânun meger hâtır-nişânıdır gönül
(Aşık: Çok seven / Aşk: Çok sevme)

224/1

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Bî-çâre bülbüle bu idi ârzû-yı **gül**
Gülşende ana göstere her gonce rûy-ı **gül**
2 Bildi ki çâre yok gam ile söyleşilmeye
Bu idi kendi kendi ile güft-gûy-ı gül
3 Seyr ideli şehâ ham-ı zülfünde hâlünü
Çevgân-ı ârzûyle ser-geşte gûy-ı gül
4 Deşt-i hevâda kendüyi gösterdi bir zamân
Mahv oldu bahr-i aşka irişince cûy-ı gül
5 Mestâne çeşmi ehl-i dilün kanın içmede
Dâ'im tolup boşalmada Yahyâ sebû-yı gül
(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

226/1

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 İydı ehl-i **gülşenün** nev-rûzdur kim her nihâl
Bir yeni câmeyle eyler **gül** gibi arz-ı cemâl
2 Gül çıkar devletle izzetle zümürdür tahtına
Eyler erkân-ı çemen pâ-yı serîre rûy-mâl
3 Devr ider ol ıydgehde câ-be-câ dolâblar
Ya'ni devr-i şevkdür dillerde olmasun melâl
4 Mehd-i şâh üzre binüp etfâl-i gonce şâd-kâm
Anları tahrîkde der-kâr olur bâd-ı şimâl
5 Biri birine mukâbil iki tâze nahl-i gül
Karşu karşu salınur iki cevân-ı bî-misâl
6 Mihter-i üstâdıdır ol 'ıydgehün 'andelibi
Rûz u şeb pür şevkdür Yahyâ ana gelmez melâl

(Gülistan: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

227/4

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Zülfinün dillerle olan 'akdin itmez yâr hall
Intizâm-ı mülkine Hâkân-ı Çîn virmez halel
2 Kurtılır çâh-ı zenahdâna düşen dil kayddan
Mübtelâ-yı zülfine pâ-bend olur tûl-ı emel
3 Işıginde yer idinmişdi dil-i bî-çâre de
İtleriyle şûr u gavgâsı degüldür bî-muhâl
4 Kadrini bildür sana kendin mu'âriz sanmasun
Arızun arz it **güle** bir subh-dem **gülzâra** gel

- 5 Merhabâ itmez diyü âzurde-hâtır olmasun
Devlet-i pâ-bûsı Yahyâ'ya eger virmezse el
(Gülistan: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

228 /1-4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Yâr **gülşen**den gelür gördüm başında var **gül**
Ol nihâl-i tâzeye olmaz mı âyâ bâr **gül**
2 Minnetüm sâkîyedür ben bâgbânı bilmezem
Var mı câm-ı mey gibi âlemde bir bî-hâr gül
3 Gonçe-i ra'nâyâ bülbül itdi `arz-ı iştiyâk
Bülbül-i şeydâya meylin eyledi izhâr gül
4 Leşker-i ezhârı cem`itdi şehen-şâh-ı bahâr
Kad keşîde nahl sancak-dârdur ser-dâr gül
5 Hürrem olmasun mı Yahyâ gülsitânun gülleri
Nazmınun itdi redîfin Hazret-i Hünkâr gül

(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

230/1

Mef`ûlü mefâ`ilün mef`ûlü mefâ`ilün

- 1 Vasl-ı **gül** ü **gülşen**de dâ'imâ heves-i bülbül
İrişdi bahâr oldı feryâd-res-i bülbül
2 Eyyâm-ı bahâr irdi gül gibi olup sâgar
Mutrib niçün olmazsın sen hem-nefes-i bülbül
3 İster dil-i şeydâ kim pür-dâg ide cismin
Zeyn olmada güllerle çün kim kafes-i bülbül
4 Mümkin mi ola fârig bülbül gül-i ra`nâdan
Mâdâm ki bâkîdür tende nefes-i bülbül
5 Yahyâ'ya garaz şâhum sensin iki âlemde
Ma`şûk emel-i `âşık gül mültemes-i bülbül
(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

234/5

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Bir âşûb-ı cihân bir fitne-i devrâna dil virdüm
Vefâ itmezse de böyle sitemkâr olmaya dirdüm
2 Tururken câme-i ten rûha râhat var mı âlemde
Tutalum kim soyundum Kays-ı şeydâ şekline girdüm
3 İrem dirdüm visâli bâgına ol şâh-ı hûbânun
Bî-hamdi'llâh müyesser oldı ana ölmeden irdüm
4 Dil-i âvâre ber-kayd olmuş idi bana demlerle
Halâs oldum hele ben anı zülf-i yâre taşırdum
5 Gıdâ-yı rûhdur **cânân** ile **cân** sohbetin itmek
İreydüm ben de Yahyâ ni`met-i vasla ne gam yirdüm
(Cânân: Sevgililer / Cân: Sevgili)

235/1

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 **Söylemez** diyü yirilmez o büt-i sîm-endâm
Zerrece **sözyiri** yok anda budur hakk-ı kelâm
- 2 Safha-i haddine hatt geldügin iş`âr itmiş
Gönderüp âşıkına mâye-i müşgîn-erkâm
- 3 Ne aceb rûşen olur sahn-ı serây-ı işret
Her ne yanına nazar eyler isen sâfî câm
- 4 Sana kim karşı turur bu yürüyüşle şâhum
Hakk bu kim turfa-reviş özge levendâne hırâm
- 5 Şimdi yanmakda gam-ı hattun ile Yahyâveş
Dahı çok puhte olur pâdişehim anber-i hâm

(Söyle- : Düşündüğünü sözle anlatmak / Söz: Kelâm)

238/1

Mef`ûlü fâ`ilâtü mefâ`ilü fâ`ilün

- 1 Mümkün mi **mest-i** gamze-i cânâne olmayam
Mest olanı sevem yine **mestâne** olmayam
- 2 Hep rûy-ı lutfidur görinen ehl-i meclise
Ben şem`-i hüsnüne nice pervâne olmayam
- 3 Kasdum bu âşinâlık idem ehl-i zevk ile
Erbâb-ı zevkden yine bî-gâne olmayam
- 4 Re`yüm bu bend-i zülfe çekerse gönül beni
Uymayam ana ben dahı dîvâne olmayam
- 5 Kendüm bilelden oldum esîri güzellerün
Yahyâ olur mı ol şeh-i hûbâne olmayam

(Mest: Sarhoş / Mestâne: Sarhoşca)

239 /3

Mef`ûlü mefâ`ilü mefâ`ilü fe`ûlün

- 1 Anber hatın ögdüm tama`-ı hâma düşürdüm
Dil mürgini kurtulmayacak dâma düşürdüm
- 2 Kûyında yitirdüm dili gâyet elemüm var
Gûyâ tolı esrâr ile bir nâme düşürdüm
- 3 Gördüm ki düşer **güllere gülzârda** şeb-nem
Ben gönlümi ol `ârız-ı gül-fâma düşürdüm
- 4 Gül şevkine bülbüller ider nâle vü feryâd
Şûrîdeligi ben de o hengâma düşürdüm
- 5 Yahyâ dili ol zülf-i girih-gîre ki virdim
Gird-âb-ı gam u lücce-i âlâma düşürdüm

(Gülzâr: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

246/4

Mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün mefâ`îlün

- 1 Nesîm-i lutfun açdı gonce-âsâ kalb-i mahzûnum ,
Safâ bağışladı gûyâ açıldı genc-i mahzûnum
- 2 Ruh-ı zerd ile arz-ı hâle kasd itdükçe dil-dâra
Olur mâni amân virmez yenilmez eşk-i gül-gûnum
- 3 Irişilmez sanurdi bâgbân serve bi-hamdi'llâh
Letâfet gülsitânında yetişdi nahl-i mevzûnum
- 4 Vücûdum nâ-tüvân itdi işüm âh u figân itdi
Senün ol çeşm-i **fettân**un benüm bu cân-ı **mefâtûn**um
- 5 Ümîd oldur ki lutfından diye şâh-ı felek-rütbet
Sözi Yahyâ'nun oldı cümle makbûl-i hümayûnum

(Fettân: Fitneci / Mefâtûn: Fitne, mecnûn)

252/4

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`ûlün

- 1 Bir zerrece söz yok dehen-i yârde dirdüm
Agyâr ile ger itmese ol gonce tekellüm
- 2 Varsam gam-ı hattunla çemenzâra görünür
Her tâze benefşe bana mânend-i kejdüm
- 3 Hatt-ı ruhuna âyet-i rahmet okıturken
Olmaya `aceb sende nedür kılca terahhum
- 4 Destâr-ı perîşânını yerden yere çaldı
Gülşende hazândan **gül**-i ter itdi tazallum
- 5 Rengîn suhenüm gül ruhi şevki ile Yahyâ
Bülbül gibi her mutrib-i bezm ide terennüm

(Gülşen: Gül bahçesi / Gül: Bir çeşit çiçek)

3.3.1 Şibh-İ İştikak

Bir kökten türemiş gibi görünen ama gerçekte öyle olmayan kelimelerin bir araya getirilmesi sanatıdır (Dilçin, 2009: 484).

Hükümet hikmet ile müşterekdir.

Vezîr olan hakîm olmak gerekdir.

(Keçeci-zâde Fuad Paşa)

beytinde kullanılan “hükümet” ve “hikmet” kelimeleri bir arada kullanılmasına rağmen aynı kökten türemiş kelimeler değildir.

Divanda geçen diğer örnekler ise şu şekildedir.

16 /1

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gonceyi servi sana teşbîh ider her bî-edeb
Hep **sükû**tunla **sükû**nundur ana cânâ sebeb
- 2 `Aşık-ı bî-dil nice söyleşmege kâdir olur
Biribiriyle agız bir idicek ol iki leb
- 3 Neşve-i hüsnine imdâd itmek isterler meger
Lebleri mey hâzır itmiş hâl-i leb bir dâne habb
- 4 Sâye-i cehlinde nâ-dân dâ'imâ âsûde-hâl
Cây-ı râhat bulımaz dâna çeker renc u ta`ab
- 5 Vakt-i gül sâkî-i gül-ruh gül gibi tab`-ı latîf
Senden ey Yahyâ mey-i gül-gûna istignâ `aceb
(Sükûn: Susma / Sükûn: Durgınlık)

24 /3

Mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fa`ûlün

- 1 Cân-bahş sadân ile bize feyz-i hayât it
Bûlbûl ne gamun var ne turursun nagamât it
- 2 Hatt ile virildi sana ey mâh melâhat
Dîvân-ı şeh-i hüsnide var anı berât it
- 3 Vir kalbe cilâ **mühre-i mihriyle** o mâhun
Mir`ât-i dil-i pâküni âyîne-i zât it
- 4 Düşdün çü gönül zülf-i ham-ender-ham-ı yâre
Şimden girü var imdi temennâ-yı necât it
- 5 Evrâk-ı sipihri karala her gice Yahyâ
Ah-ı dil-i sevdâ-zedeyi kilik ü devât it
(Mühre: Boncuk / Mihr: Şefkat)

25 /3

Mef`ûlü mefâ`îlün mef`ûlü mefâ`îlün

- 1 Agyârı urup virme bâzûlarına zahmet
Öldürmek ise kasdun şâhum koluna kuvvet
- 2 Her toluda sultânım bir bûse olur dirler
Güstâhlık olmasun sizde nicedür `âdet
- 3 Bir hâlde uşşâka râhat mı var ey meh-rû
Geh bîm-i gam-ı **fürkat** geh **fikr**-i dem-i vuslat
- 4 Nergisleri dil-dârun mâdâm ki ola bîmâr
Bir lahza müyesser mi dil-hastelere râhat
- 5 Hân-ı ni`âm-ı vuslat çok nâz u niyâz ister
Hûn-ı dile râzî ol Yahyâ hele bî-minnet

(Fürkat: Ayrılık / Fikr: Akıl)

36/1

Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 La'l-i lebünle bâde-i nâb itdi **imtizâc**
Alışdı biri biri ile iki ter-**mizâc**
- 2 Söylen tabîbe yok yire `arz-ı ilâc ider
Bîmâr-ı derd-i `aşk kabûl eylemez `ilâc
- 3 Artarsa nola hâsıl-ı derd ü metâ'-ı gam
Sutân-ı aşk istemez ey dil harâc u tâc
- 4 Kâmil nisâr-ı cevher iderken sükutda
Nâkıs kemâl-i cehli ile eyler ibtihâc
- 5 Yahyâ metâ'-ı fazl dirîgâ kesâdda
Kâlâ-yı cehl bulmada günden güne revâc
- 6 Kâtib-i kudret şehâ bir nokta yazmış sürh ile
Hiç gözler görmemiş hakkâ `aceb nâ-yâb sürh
- 7 Zâhiri Yahyâ iden ma'mûr bâtın hâlidür
Şîşeyi gösterdiği budur şarâb-ı nâb sürh

(İmtizâc: Uyuşmak / Mizâc: Huy)

51/3

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

- 1 Açılmayınca gönüller bahârdan ne biter
Bu şiddet üzre olan rûzgârdan ne biter
- 2 Mülâyim itmez ise yâri gelmesün hattı
Safâ bağışlamayan sebzârdan ne biter
- 3 Ne minnet eylerüz **agyâyeyâre** yalvaralum
Nihâldür virecek bârı hârdan ne biter
- 4 Gerekse mîve-i vasl ol nihâli eyle kenâr
Kenâr-ı bâgda olan çenârdan ne biter
- 5 Iderse merhem-i lutfın dirîg o şeh Yahyâ
Belâlu âşıkâ cism-i figârdan ne biter

(Agyâre: Yabancı / Yâr: Sevgili)

86/2

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Kasdun ey dil yüksek uçar bir hümâ pervâzedür
Hâke ol itmez tenezzül meyli evc-i nâzedür
- 2 Kâmet-i **bâlâ belâ**sıyla çakışdırmak olur
Gussa-i dûr u dirâz zülfi bî-endâzedür
- 3 Dâglarla nev-be-nev zeyn eyleyüp `arz ideyin
Meyl ide şâyed görince dâg-ı sînem tâzedür
- 4 Bir güzel mecmû`adur gül vasf-ı rûyun yazmaga
`Andelîbün rişte-i cânı `aceb şîrâzedür
- 5 Yâre `âşıkdur diyü `uşşâkdan gör nagmeyi
Ç ıkdı Yahyâ nakşımız `âlemde bir âvâzedür
(Bâlâ: Yüce / Belâ: Dert)

119/2

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Degül ebrû yazılmış sûre-i rahmânda bir meddür
Misâlin yazmamışdur kâtib-i kudret ser-âmeddür
- 2 Kaçup vâ`iz sözünden meclisünde olmazam hâzır
Sözün farzâ begensem **sîretün** kem **sûretün** beddür
- 3 Benüm sabrum gibi kûtâhdur vaslun günü mâhum
Şeb-i hicrûn senün zülf-i siyâhun gibi mümteddür
- 4 Düketdüm yaşımı derdünle şeyh-i fenn-i `aşk oldum
Yanumda Kays-ı şeydâ bî-haber bir tıfl-ı ebceddür
- 5 Harâb eylerdi seyl-i eşk-i çeşmüm `âlemi Yahyâ
Bi-hamdi`llâh o şâhun lutf u ihsânı ana seddür

(Sîret: Bir kimsenin ahlakı / Sûret: Görünüş)

137/5

Fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilâtün fe`ilün

- 1 Dime ibrâm ile ol serv dilâ râm olmaz
A şıka mâ'il olur böyle dil-ârâm olmaz
- 2 Degme bir ag ile olmaya gönül mürgi şikâr
Anı sayda kara zülfün gibi bir dâm olmaz
- 3 Mahv ider revnak-ı ruhsârını zülf-i siyehün
Kangı gündür ki anun âhiri ahşâm olmaz
- 4 Bende-i muhlîse mahsûs gerekdür keremün
Lutf kim `âm ola ol `âşıka in`âm olmaz
- 5 **Dâver-i devr-i zamân** şâh-ı cihânun Yahyâ
Pây-bûsı gibi ehl-i dile bir kâm olmaz

(Dâver: Hâkim / Devr: Zaman)

220/4

Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 Gitmez önünden gerçi kim bülbüllerün evrâk-ı gül
Ben bildigüm budur hele pervânedür üstâd-ı gül
- 2 Gül meclisinde dâ'imâ bülbül şetâret itmede
Pervâne-i bî-çâreyi nâr-ı mahabbet itdi kül
- 3 Bir bî-güneh pervâneyi yakdı diyü şem`i görün
Pâyında kayd-ı âhenîn boynunda pîç-â-pîç gull
- 4 Lutf eyle **gel** gam-hâneyi reşk-i gülistân idelüm
Ben ebrveş aglayayum sen **gül** gibi ey gonce **gül**
- 5 Yahyâ şarâb-ı şevk ile peymâne-i dil pür olur
Sâkî gelince meclise destinde tolu câm-ı mül

(Gel: Ulaşmak / Gül: Bir çeşit çiçek)

229/4

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Sâkî-i bezmün alınmadı elinden câm-ı mül
Kopmadı şâh-ı gül-i ümmîdden bir dâne gül
- 2 Bâd-ı gayretle çıkup ben sana göz açdırmazam
Gel yakup ey kevkeb-i bahtum vücûdum itme kül
- 3 Ben gözüm üzre yaşum şeb-nem gibi itmek nisâr
Tek hemân güller gibi sen şâd olup ey gonce gül
- 4 Arız-ı rengînünün hergiz misâlin görmedüm
Suları gözden geçirdüm gerçi kim mânend-i pül
- 5 Şâm-ı vaslun isterüm Yahyâ dırâz oldugunı
Zülf-i yâri ohşayup dâ'im dirüm yâ leyl tul

(Geçir- : Geçme işini yapma / Gerçi: Her ne kadar)

240

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- 1 Münevver tal'at-ı ferhundesı bir hûbdur bayrâm
Güneş yüzli hilâl ebrûlî bir mahbûbdur bayrâm
- 2 Ana küçük büyük bir câme-i zîbâyı hâzırlar
Aceb makbûl-i âlemdür aceb mergûbdur bayrâm
- 3 Görinür rûze-dâr-ı hıcre ancak yılda bir kerre
Çog eglenmez gider bir dil-ber-i mahcûbdur bayrâm
- 4 Zamânında degül her gûşe hây u hûydan hâlî
Cevân-ı fitne-cû mahbûb-ı şehr-âşûbdur bayrâm
- 5 Seher yazmagiçün evsâf-ı Sultân Ahmedi Yahyâ
Güneşden zer varak peydâ ider zer-kûbdur bayrâm

(Hây: Eyvah / Hûy: Mizaç)

3.4. Kalb

Kalb bir kelimenin, harflerinin yerlerinin değiştirilerek yenilenmesidir. Başka bir başka ifadeyle kalb, cinaslı sözlerin harflerinin sıralanışlarının değiştirilmesine dayanır (Bayram, 2006:164). Cinâs sanatları içine girdiğinden, cinas-ı kalb, tecnis-i kalb ve maktûb adıyla da anılır. Bir kelimenin, yine anlamlı olarak tersten okunuşunun kullanılmasına kalb-i kül denir. Bu tersten okumada harfler sıralı biçimdedir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, kelimelerdeki harflerin sıralı biçimde değişmediği; yani sıranın bozulduğu örneklere ise kalb-i ba'z denir. Kalb sanatı, genellikle "râm-mâr, Rûm-mûr, şitâ-âteş, med-dem, her-reh" gibi kelimeler arasında yapılır (Bayram, 2006:164).

Bâki 'aceb seng-i belâ irse pâyine
Her kim bu reh-güzâr-ı fenâdan mürûr

Bâki

(Ey) Bâkî! Bu fenâ güzergâhından gelip geçen herkes gibi, ayağına belâ taşı değse şaşılır mı?

Belâsı balına değmez ko lezzet-i dehri
Evin yıkılmağa tâ misl-i hâne-i zenbûr

Hayâli

Belâsı balına değmez; dünya lezzetini bırak ki evin arı yuvası gibi yıkılsın.

Ayrıca aşağıdaki gazelin tüm beyitlerinde “emel-elem, rûmuh-harem, kamer-rakam, gümüş-şikem, mekir-kerem, men’e- ne’am, demi’- ‘adem, merd-direm” kelimeleri ile oluşturulmuş kalb-i ba’z örnekleri yer almaktadır.

Hurûf-i meste nazar kıl sitem bozuntısıdır
Emel dedikleri ancak **elem** bozuntısıdır
Derûna nîze-güzârân zebân-ı nisvandır
Rûmûh dedikleri halkın **harem** bozuntısıdır
Aceb mi ehl-i kalemde bulunsa mâh-likâ
Kamer dedikleri zirâ **rakam** bozuntısıdır
Misâli âlem-i rû’yâda oldı kâzûrât
Gümüşden eyle hazer kim **şikem** bozuntısıdır
Zamâne kimseye etmez kedersiz ikrâmı
Mekir dedikleri halkın **kerem** bozuntısıdır
Cihânda eyleme reddi kabûlden tefrîk
Nukûş-ı **men’e** nazar kıl **ne’am** bozuntısıdır
Siriaşk-i dîde-i terden gelir peyâm-ı fenâ
Demi’ dedikleri zîrâ **adem** bozuntısıdır
Zamâne erliği bî sîm-i ü zer ne kâbildir
Hurûf-ı **merd** ki Hâzık **direm** bozuntısıdır

Hâzık Mehmed

Şeyhülislam Yahya Divanının’nda geçmekte olan kalb örnekleri:

27/2

Mef’ûlü mefâ’îlü mefâ’îlü fa’ûlün

- 1 Dün neydi cevânân ile meydân-ı harâbât
Bâzîçe-i tıflân idi pîrân-ı harâbât
- 2 Her **subh** varur himmet umar pîr-i mugândan
Zühhâd ile **bahs** itmege rindân-ı harâbât
- 3 Sâkî yine âbâd ide gör kasr-ı safâyı
Gördük ki yıkılmış yatur erkân-ı harâbât
- 4 Vâsf eylemenüz mey-kedede fushat-ı bâğı
Gâyet sıkılur gûşe-nişînân-ı harâbât
- 5 Maksûdun irişmekse fenâ içre fenâyâ
Yahyâ ola gör sâkin-i vîrân-ı harâbât

(Subh: Sabah vakti / Bahs: Anlatmak)

121/7

Mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün mefâ`ilün

- 1 Ruh-ı yâri esîr-i zülf olan dil-besteler gözler
Gice bî-hâb olup bîmâr olan dâ'im seher gözler
- 2 Halâs itmek elinden kuşca cânı nice mümkündür
İki ebrû kemânın toldurup hançer çeker gözler
- 3 Gözin yummaz ruhını zerd ider râh-ı meşakkatde
Şu kim nergis gibi `âlemde bir sâhib-nazar gözler
- 4 Bir âhûyî şıkar itmek diler dil nice demlerdür
Ne tâli`dür düşürmez fırsatını şol kadar gözler
- 5 Sirişkümle ten-i hâkûme `aşkunda zarar gelmez
Mahabbet Hızr u İlyâs'ı ki dâ'im bahr u ber gözler
- 6 Bu dâr-ı köhnenün nakş u nigârına hâlel virmen
Anı hâlî tasavvur eylemen kim niçe er gözler
- 7 Gözin **açar** dem-i teslîmde bîmâr olan Yahyâ
Makâm-ı kurb-ı Hak'da kendüye bî-**çâre** yer gözler

(Aç- : Engeli kaldırmak / Çâre: Deva)

222/4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Gamze özler dil yâ kâkül ikiden hâlî degül
Tîg lâzım ana yâ gull ikiden hâlî degül
- 2 Câm-ı mey dönmezse gam bulmaz nihâyet sâkiyâ
Devrdür yâhûd teselsül ikiden hâlî degül
- 3 Dil-berâ ruhsâr-ı rengînünde hâl-i `anberîn
Müşg-i terdür yâ karanfûl ikiden hâlî degül
- 4 Bâde-i nâz ile ser-**hoşsun** ya câm-ı meyle mest
Ey nigâr-ı **şûh** u şen-gül ikiden hâlî degül
- 5 Yâ irem kaddine Yahyâ yâhud olam pây-mâl
Yâ terakkî yâ tenezzül ikiden hâlî degül
(Hoş: İyi güzel / Şûh: Nazlı)

229/4

Fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün

- 1 Sâkî-i bezmün alınmadı elinden câm-ı mül
Kopmadı şâh-ı gül-i ümmîdden bir dâne gül
- 2 Bâd-ı gayretle çıkup ben sana göz açdırmazam
Gel yakup ey kevkeb-i bahtum vücûdum itme kül
- 3 Ben gözüm üzre yaşum şeb-nem gibi itmek nisâr
Tek hemân güller gibi sen şâd olup ey gonce gül
- 4 Arız-ı rengînünün hergiz misâlin görmedüm
Suları gözden **geçirdüm gerçi** kim mânend-i pül
- 5 Şâm-ı vaslun isterüm Yahyâ dırâz olduğunu
Zülf-i yâri ohşayup dâ'im dirüm yâ leyl tul

(Geçir: Geçme işini yapmak / Gerçi: Her ne kadar)

4. SONUÇ

Edebi sanatlar, edebî metinlerin anlamlandırılması ve çözümlenmesinde göz önünde bulunması gereken önemli unsurlardandır. Ses ve söz tekrarları şairin, kullandığı vezin, redif, kafiye gibi şiire ruh katan unsurları incelemenin edebî anlamda pek bir mana ifade etmediği sanılabilir. Oysa bu unsurlar edebî anlamda söyleyiş mükemmelliğine önem veren divan edebiyatı açısından şairlerin üslûbunu belirlememizi ve şiirinin mana derinliğini ve teknik mükemmelliğini müşahade etmemizi kolaylaştırır. Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki ahenk unsurlarını şairler bir anlatım tekniği olarak kullanmışlardır. Bunu Şeyhülislam Yahya Divanı'nda da rahatlıkla görmekteyiz.

Divan edebiyatında şairlerin şiirlerini oluştururken uymak zorunda oldukları ve şiirin esasını oluşturan kelime ile birlikte kural ve ilkelerin olduğu gibi, ahenk unsurlarını da oluştururken bu ilkelere, estetik kurallara uyma zorunluluğu vardır. Bunlarla birlikte şair kişisel yetenekleri ve eğilimleri konusunda ortaya çıkan arayışlar bu sınırlar içinde yer alır. “Yenilik ve orijinallik de ancak bu dairenin içinde kalınarak mümkün olur. Bu gelenekte ahenk unsurlarının kullanımı da, Türkçe'nin tarihi birikimi ve divan şiirinin dayandığı estetik anlayış belirler (Macit, 2006: 90).

Yüzyılların imbiğinden akıp gelen Türkçe'yi Şeyhülislam Yahya'nın da divanı'nda özenle kullandığını görmekteyiz. Şeyhülislam Yahya'nın 1-252. gazellerde cinas sanatını yoğunlukla kullandığını, bilhassa tam cinas, cinas-ı lahik ve cinas-ı noksan sanatına sıklıkla yer verdiği görülmektedir. İştikak sanatı örnekleri ise oldukça çoktur. Şibh-i iştikaka birkaç örnek vardır. Yalın bir dile sahip olan şair kalb sanatını fazla kullanmamıştır. Gazelleriyle ün bulan Şeyhülislam Yahya dile hâkim olması, devrin üstadlığı noktasında, Bakî ve Nedim arasında oluşturduğu köprü de estetik açıdan var ettiği dizelerini musikî ile iç içe geçen söz sanatlarını divanda ustaca kullanmıştır.

Üzeri kapalı kalmış divan edebiyatına bir kapı aralayan bu çalışma, divan şiirinde kullanılan ve edebî eserler üzerinde yapılan çalışmalarda şiire ruh katan, şairlerin üslûbuna mihenk taşı olan, devirlerinde ün bulmasını sağlayan edebî sanatlar kadar incelenmemiş, aksine ihmal edilen ahenk unsurları üzerine yapılacak geniş çaplı çalışmalara malzeme niteliği de taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- DEVELLİOĞLU, F., 1999. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitapevi Yayınları, Ankara, 1195s.
- DİLÇİN, C., 2009. Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 532s.
- KAVRUK, H., 2001. Şeyhülislam Yahya Divanı, Meb Yayınları, Ankara, 509 s.
- GÜZEL, A., 2006. Dinî Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara, 872s.
- İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Dîvânlar Kataloğu, 1967, Hazırlayan: Komisyon, İstanbul.
- KOCAKAPLAN, İ., 2011. Açıklımal Edebî Sanatlar, İstanbul, 192s.
- MACİT, M., 2005. Divan Şiirinde Ahenk Unsurları, Kapı Yayınları, İstanbul, 126 s.
- İSEN, M., Macit, M., 2012. Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Grafiker Yayınları, 464s.
- YAVUZ, B., 2006. (Komisyon), Eski Türk Edebiyatına Giriş, Akçağ Yayınları, 575 s.
- PAKSU, M., 2001. Cep Lügati, Nesil Yayıncılık, İstanbul, 192 s.
- PALA, İ., 2004. Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul, 638 s.
- SAMİ, Ş.; 1999. Kamus-ı Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1574 s.
- ŞEMSEDDİN Sâmi, 1996. Kâmusu'l-A'lâm (Tıpkı Basım), Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1576 s.
- TARLAN, A.N., 1981. Edebiyat Meseleleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 231 s.
- Türk Dil Kurumu; 1998, Türkçe Sözlük (2 Cilt), Ankara, 2523 s.
- [http://www.osmanlicaturkce.com\(13.07.2014\)](http://www.osmanlicaturkce.com(13.07.2014))
- <http://www.tdk.gov.tr> (13.07.2014)
- <http://www.seslisozluk.com/http://humaraveyh.blogcu.com/seyhulislam-yahya-efendi-nin-hayati-eserleri-sanati/8456501#> (15.06.2014)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Tuba ADALAR KIZILDAĞ
Doğum Yeri ve Tarihi : KAYSERİ / 24.01.1984

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı
Doktora Öğrenimi :
Bildirdiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar :

İletişim

E-Posta Adresi : sezaada@gmail.com
Tel. : 5533716438
Tarih :